

Ko
2065 1/2

Boand, Th. Ferd. Gunt.,
De camera imperiali
in causis sacris s. ecclen-
asticis non judicante,
si invocata fuerit, quar-
rant, ut brachium
seculare.

Weplar 1759. 4°

Magis. Dein Labor n. prima
1857.

Mat. 47. v.

John Gordon
W. G. Brown

I. N. I.

CAPVT I.

De statu iurisdictionis sacrae suae ecclesiasticae in Germania, comparate ad iudicia imperii, caussisque ecclesiasticis a suprema eorum iurisdictione exceptis.

§. I.

Quemadmodum vetusta iam est illa clericos inter & laicos (a), vt audiunt, sacerdotium inter & imperium (b) distinctio, ita dispar est, & inualuit iam pridem caussarum *civilium* atque *ecclesiasticarum* ratio.

- (a) S. HIERON. *epist. ad Nepotian.* vid. quoque PETR. DE MARCA *de discrim. cleric. & laic.*
- (b) HOSIVS Cordubensium antistes *ad Constantm. M. SOZOM. histor. eccles. lib. VI. cap. 7.* S. IOANN. DAMASCENVS *orat. II. de inmag. IUSTINIAN. IMPER. nou. 6. pr.* PETRVS DE MARCA, qui *de concord. sacerdot. & imper.* integrum tractatum. Parisiis. 1641. 4to. edidit; qui postea ibidem 1663. & 1704. auctus & in folio recusus est.

No. 2065

ratio. *Has enim numquam coram iudice ciuili siue laico, sed semper coram relligioso, id est ecclesiastico agitandas, solum vero in illis permissum esse laicis iudicium vetus est doctrina, scitis pontificum confirmata (c), a qua in vniuersum & hodie nondum facta est discessio.*

§. II.

(c) Toto tit. *decret. de officio iud. ord.* Add. *canon. 9. quæst. 3. constitut. BONIFACII VIII. extrauag. comm. lib. 1. tit. 8. de maiorit. & obed. cap. 6. X. ibid. cap. 13. X. qui fil. sint legit.* Ipse *ELVDVICVS BAVARVS*, dum contra pontificem acerrime dimicaret, doctrinam hanc directe impugnare visus non est, sed causas tantum quasdam perperam inter ecclesiasticas referri statuit. Imo nec causas etiam *matrimoniales* generatim a causis ecclesiasticis eximere eum voluisse ex scriptis viri, qui a consiliis ei fuit tum temporis, *MARSILII* videlicet *Patauini*, est colligendum; Dum enim *Margarethæ* vulgo *MAVLASCHIAE* *Karinthiae* & *Tyrolis* ducis filiae litem cum marito eius *IOANNE* regis *Bohemiae* filio ad se trahere, eamque ab illo separare intenderet, huius rei colorem in eo quaesuit, quod causæ quaedam matrimoniales, vt haec, ex lege humana diiudicari debere videantur, veluti si impotentia, adulterium, odium &c. vt causæ diuortii allegentur; si vero in causâ diuinæ legis ex capitibus diiudicanda cardo rei, veluti in sanguinis coniunctione propiore &c. versetur, aliter eum sensisse, non inepte concludi posse persuasum habeo ex eiusdem *MARSILII* tractatu *de iurisdiction. imperat. in causis matrimon.* apud *MELCH. GOLDAST tom. 11. monarchiae pag. 1389.*

§. II.

Qualiacumque enim & reges principesue aut exercuerint quondam, aut adrogauerint sibi circa sacra hominesue relligiosos iura, qualesque etiam diuersos inter ordines illos sacerdotium nempe & imperium contentiones inde ortae sint (*d*), non nisi integro tamen relligionis diuortio, & ne hoc quidem in vniuersum, detrudi potuisse dogmata illa facile patet, quae ipsis Germaniae ad Christi fidem conuersae incunabulis aequalia, continuoque a diuini verbi ministris, magno semper apud Germanos pretio habitis, gregi tradita, caput relligionis sacrique iuris vbique tum regnantis praecipuum semper effecerant, tantaque proinde constantia seruabantur, vt & ipsi principes & sacrum fulmen, & diras populi, & optimatum turbas (*e*) non effu-

B

(*d*) Vid. CHRISTIAN THOMAS. *hist. content. inter sacerdot. & imper.*

(*e*) Notiora sunt exempla ex historia imperii, quam vt singula latius deducere animus sit. Quodsi enim fulmine sacro semel feriti erant imperatores regesue Germaniae, quod effugere his in euentibus vix poterant, a fide praestita, & subiectionis lege vel ipso eo simul liberabantur ordines, quorum nonnulli suae a regibus defectionis colorem inde haut infrequenter adnuebantur mutuari; vt itaque vel tristissima ex-

perti

effugerent, si vel aliquando aspernari principia illa viderentur, vt tristitia Ludouici Bauari (f) aliorumque exempla demonstrent.

§. III.

perti sint caesares, si peruicacius principis alienis insisterent, vel, quod plerumque tandem factum, ecclesiae eiusdemque praeceptis & dogmatibus submittere se se demum fuerint coacti. Sic Henrico III. obedientiam ea propter recusabant non pauci principum, donec reconciliatione facta diris & execrationibus ecclesiae Canossae in arce Mathildis a Gregorio VII. esset solutus. Imo, qui Forchhemii congregabantur postea, eumque electo in eius locum Rudolpho Sueviae duce regis affine deposuerant, ordines, non aliam eius rei causam adlegabant, quam quod ab Italis incitatus, in pontificem eiusque dogmata denuo insurgere meditaretur. Paria acciderunt Friderico I. cui, simulac Alexander III. fulmen sacrum iniiceret, ab Anconitanis aliisque Italiae ciuitatibus denegata fuit, subiectio. Nec aliam Henricus Leo defectionis suae a Caesare rationem praetendebat. Imo Philippo ea de causa Ottonem praeferebant ordines, nec nisi plene soluto execrationibus detulerunt obsequium; exempla Henrici VI. & Friderici II. aliorumque, vt taceam. Vid. solum IOAN. IACOB. SCHMAVSS *kurtzer begrif der reichs-hist.* periodo V. VI. & VII.

(f) Tristissima sane inde fuerunt prae ceteris principis huius, sacrae potestati tam inimici, fata. Non enim fulmine solum sacro plus semel ea propter percussus, sed & impii eo nomine dogmatis redargutus & damnatus a Ioanne XXII. cum assessoribus & defensoribus
Marfilio

§. III.

Quamvis etenim hodiernis etiam temporibus insequuta lugeatur reformidata illa religionis diuisio, atque aegrius proinde ferantur a plerisque eorum, quos aliis noua religio dogmatibus imbuat, scita illa clericorum inuentioni adrogantiaeque adscribi solita (g), quod ad

B 2 eos

Marfilio Patauino & Ioanne Ianduno acerba sane & moestissimi euentus plena perpeffus est. Vid. denuo solum SCHMAVSS l. l. periodo VII. ab anno 1323. vsque ad annum 1347. minus enim dubia haec sunt omnia, quam vt scriptores eius temporis ea propter euocare necessarium sit.

- (g) Sic distinctionem illam columnam arcanorum politicorum cleri adpellat. THOMAS. in notis ad LANCELLOTTI institut. iur. canon. lib. 1. tit. 4. sect. 2. not. 41. Add. EIVS dissertat. de iure princip. circa sacra. Videre etiam poteris. MICH. HAVEMANN de iure episcop. tit. 1. §. 2. IVST. HENNING. BOEHMER in iure ecclesiast. protestant. item in dissertat. ad PLIN. II. VI. pag. 316. vt & in notis ad PETRVM DE MARCA. CASP. ZIEGLER in dissertat. de iurisdic. & iudic. episcop. inserta eius tractatui de episcopis. HENR. HENNINGES de Summa imp. potestate circa sacra. CHRIST. MATH. PFAFF in orig. iur. eccles. CHRIST. EBERH. WEISMANN introduct. in memorab. eccles. histor. sacrae. SAMVEL L. B. DEPVFFENDORFF de monarch. pontif. rom. GOTHOF. ARNOLD vom verderbten Zustand der kirche zu zeiten Constantini magni lib. VIII. alios-

eos tamen, qui antiquis sacris restiterunt initiati, non tantum inconcussa remanserunt illa sacri, seu canonici iuris placita (§. I.), sed & in foris eorum, qui sacra noua professi sunt, nondum euulsae adeo sunt doctrinae huius radices & reliquiae, vt & hodie inter eos distinctio illa ordinum, caussarumque inde emergens discrimen penitus ignoretur. (b)

§. III.

Suspensa (i) nempe est quidem in sacra & perfonas eorum conuentione Passauiensi (k), ferita-

aliosque. Substituunt hi distinctionem inter *docentes* & *discemes*, THOMASIVS *de offic. principis circa aug. salar. & honor. ministr. eccles. §. 26. seq.*

(b) Verba sunt DAVIDIS MANSVETI *de S. Germanis de abusu brach. secul. in foris protest. cap. 1. thes. 1. 14. c.* „ nihilominus tam in thesi, quam praxi etiam post „ reformationem haec distinctio a nostratibus relicta „ fuit, & ad nostra vsque tempora propagata. Vid. quoque SAMVEL STRYK *de reliqu. sacram. matrim. in foris protest. cap. 1. §. 2.* & THOMASIVS *de iure princip. euangel. circa heret. §. 20. §. 66. seq.*

(i) Ipsa sanctio vitur hoc vocabulo. Minus recte ergo additur aut substituitur aliud, vt agere videtur. HENR. L. B. DE COCCEII *in iur. publ. prudent. cap. 22. §. 8.* & FRID. PFEFFINGER *ad VITRIAR. lib. III. institut. iur. publ. tit. 2. §. 60. pag. 285. & 292.* Vid. quoque ZIMMERMANN *in vindic. Hildesiens. pag. 134.*

(k) Vid. *recess. imper. Augustan. de anno 1555. §. 20.*

feritaque Monasterii pace (1) *vetus* (m) illa
summi pontificis praesulumque, *qua talium* (n)
iurisdiclio, dispositumque, vt cum iure dioece-
sano,

B 3

(1) *Artic. V. §. 48.* Add. HENNIGES *in meditat. ad instru-*
ment. pac. hoc articulo, & qui plenissime eum expli-
cavit, IOAN. IACOB. IOSEPH. SÜNDERMAHLER *de*
suspensa iurisdic. eccles. Wirceb. 1753. cui iungi potest
GEORG. FRANC. NELLER *de iur. dioeces. S. R. I. sta-*
tuum protestant. Mogunt. 1751. §. 16.

(m) BOEHMER *iur. eccles. protestant. lib. 1. tit. 31. §. 24.*
Ab ea enim differt *noua* ex superioritate territoriali
nunc profluens. IDEM *ibid.* §. 43. 44. §. 45.

(n) Loquor cum illustr. LVDOLFO loco mox laudando.
Tam enim Augustan. confess. addictis quam catholicis
placet principem, qui vtrumque gladium temporalem
videlicet & spirituales gerit, sustinere duplicem per-
sonam principis & episcopi NELLER *c. diss. §. 7.*
BOEHMER *iur. eccles. protestant. parte I. lib. I. tit. 31. §. 19.*
IO. WOLFG. TEXTOR *de iur. episcop. in terris pro-*
testant. thes. I. Non ergo dubitatur praesules *qua*
principes aut dominos temporales in ciuilibus & politicis
iurisdictionem habere in ciues etiam Augustan. con-
fess. addictos, vtrum vero etiam in sacris? Id recen-
ter principi aut domino catholico cuiuscumque in Au-
gustan. confess. consortes disputatum. Vid. GEORG
ERN. LVD. PREVSCHEN *dissertat. de principe cathol.*
circa matrimon. subdit. protestant. &c. sed contrarium
IO. IACOB MOSER in libro cui titulus: *die aufs-*
allerbest gegründete iurisdiclio eccles. cathol. landesberren
weber ihre protestirende unterthanen. 4to. Nürnberg.
1726. statuit. Vid. etiam RVPERT. SCHAEFFER *dif-*
fertat. de maioritate & obedientia. Wezstariae. 1755.

sano, vt vocatur, ea iurisdictionis intra terminos cuiusque territorii sese continere debeat; at non cessauit tamen ideo non solum omnis, quae & fuerat haecenus, caussarum illa ordinumque dissimilitudo, sed & a nonnullis nouam demum religionem professis (o), ad ipsius, vt videtur, confessionis Augustanae (p) mentem retenta, obsistentibus licet plerisque aliis recentioris aetatis in-

(o) Praesertim IOAN. BENED. CARPZOVII in *dissertat. de iure decid. controu. theolog.* aliisque eius libris. Eum utpote pragmaticum magni nominis sequuti deinde sunt multi alii, & minus contenti ea propter cum eo fuerunt THOMASIVS in *scholiis perpetuis* dictae dissertationi subiectis. Item MANSVETVS DE S. GERMANIS a. *dissertat. aliique.*

(p) Verba editionis latino-germanicae theologorum IOANN. GEORGII SAXON. ducis de anno 1628. haec sunt: „Nonnulli incommode commiscuerunt potestatem ecclesiasticam, & potestatem gladii Itaque nostri ad consolandas conscientias coacti sunt ostendere discrimen ecclesiasticae potestatis & potestatis gladii Politica administratio versatur circa alias res, quam euangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora & res corporales Non igitur commiscendae sunt potestates ecclesiastica & civilis Discernunt nostri vtriusque potestatis officia, & iubent vtramque honore afficere & agnoscere, vtramque DEI donum & beneficium esse . . . & denique discerni debet imperium ab ecclesiastica iurisdictione. &c. &c.

tis interpretibus (*q*) vsu ipso, siue in praxi, vt vocant, auctoritatem ferme & custodiam quasi popularem consequuta est. (*r*)

§. V.

Inde enim factum est I., vt a plerisque Augustan. confess. explanatoribus adfereretur quidem principi aut domino politico, cuiuscumque demum sit generis (*s*), vtraque illa in ciues

(*q*) Sic ea de caussa leguleios & rabulas vocat THOMASIVS CARPZOVII sectatores, qui opus eius iurisprudentiae ecclesiasticae hodiernum, vt libellum sinobolicum articulos fidei continentem, exscribere soleant, & tantum non adorent &c. Vid. EIVS hist. content. inter sacerdot. & imper. pag. 644. Sed ipse tamen pati debuit, sicut in praefatione dicti libelli fatetur, vt communis persuasio haecenus in academiis protestantium contra eum regnaret.

(*r*) Vid. GEORG MELCH. DE LVDOLFF in dissertat. de iurisdic. official. in caus. civ. aphorif. III. in EIVS obseruat. lib. I. obseruat. 110. Vbi vt receptam ponit hanc doctrinam. Adde MANSVET. DE S. GERM. supra (§. 3.) lit. n. laudatum.

(*s*) Sic praeter THOMASIVM, TABOREM, LYNCKERVUM, BOEHMERVM, FELTZIVM, STRYKIVM, TEXTOREM, L. B. DE COCCII, NETTELBLAT, EVERHARDVM OTTONEM, GOCKELIVM, MÜLLERVM, PETR. MASCOVIVM, aliosque, qui generatim de iure hoc & potestate statuum Augustan. confess.

ues suos tam in sacris, quam ciuilibus iudicandi potestas, vt tamen II. non idem ab omnibus ambarum fons agnosceretur (t) sed, hanc ab illa origine, officio, fine ac modo discretam esse (u), atque ideo III. comparatione ad vtram-

fess. addictorum scripserunt, *speciatim de iure principum circa sacra* egit CHRISTOPHORVS LEMMIUS sub praesid. AVGVSTINI STAEGEMANNI. Gryphiswald. 1714. & HENR. ERN. KAESTNER. Rintellii. anno 1700. *De iurisdic. eccles. nobilibus imper. compet.* IOANN. CASPAR VNRATH. Halae magd. 1740. *De exercitat. iur. circa sacra ciuit. imper. lib. protestant.* CHRISTIAN WILDVOGEL. Ienae. 1713. Imo de pagorum imper. in med. iure circa sacra IMMANVEL WEBERVS. Gieslae. 1717. Nec sexum iuris huius exercitio obstare ad normam horum principiorum apud eos dubium non est.

(t) SICBOEHMERVS aliiq̄e sustinent fundamentum eius esse imperium ciuile. *Institut. iur. canon. lib. 1. tit. 1.* Alii vero id esse tradunt ex pacto & obseruantia. Vti laudatus BOEHMERVS ipse refert, communem hanc esse aliorum suae religionis interpretum doctrinam. *Iur. ecclesiast. protestant. parte 6. lib. 1. tit. 31. §. 22.* Alii iterum ex iure collegii id descendere adferunt. IOANN. GEORG ESTOR *in iure publ. eccles. protest.* & cum eo nouioris aetatis plerique. Tutius adhuc ex iure maiestatis & collegii simul, ita, vt iura ex utroque orta distinguantur, perill. IOAN. VLR. L. B. DE CRAMER *obseruat. iur. vniuers. 419. de effectib. iuris distinctionis inter ius circa sacra colleg. & maiest.* Item opusc. tomo II. *obseruat. 4.*

(u) CARPZOV. *lib. 1. iurispr. consist. def. II. num. 14.*

utramque facta diuersam talem dominum personam sustinere non solum (v), sed & eadem ex ratione dominum territorii IIII. non vno eodemque iudicio exercere has potestates posse, sed diuerso opus esse tribunali (x), crederetur.

§. VI.

Adornata ergo ab ordinibus Augustan. confess. addictis, plerumque ea de causa, pro negotiis ecclesiasticis ciuium subiectorum non tantum V. aequae distincta a ciuilibus, & peculiaria sub consistoriorum (y) maxime nomine iudicia, aut saltem factae delegationes (z), sed & VI. vel in vniuersum, vel aliqua saltem ex parte ex ecclesiasticorum suae religionis ordine constitui ea debere, creditum (aa), aut saltem VII. haut

- (v) CARPZOV. loc. citat. BOEHMER loc. citat. §. 19. TEXTOR de iure episcop. in terris protestant. thes. 1.
- (x) CARPZOV. l. c. & IOAN. WOLFG. IAEGER de iure maiest. circa sacra.
- (y) Prouti id tradunt STRYK de reliqu. sacram. matrim. in foris protestant. cap. 2. §. 6. Item in dissertat. de orig. & usu iurisdic. eccles. BOEHMER l. libro 1. tit. 28. §. 11. IOAN. GABR. WOLFF institut. iurisprud. eccles. lib. III. cap. 1. §. 3.
- (z) VI in ciuitatibus quibusdam imperii liberis aliquando conspicitur.
- (aa) CARPZOV. & cum eo adhuc plures.

haut temere minimum in eiusmodi controuersis statutum quid, piam a ciuili magistratu, nisi ecclesiasticorum prius, aut facultatis cuiusdam theologicae suae religionis oraculum expetiisset. (bb)

§. VII.

Et quamquam omnes in iis, quae dicta sunt hactenus, alterius religionis doctores haut conspirent (cc), maximam tamen partem obseruari sic ea in hodiernum vsque diem conspicias. Vt ergo exiguum minime, ac pristinum ferme remansisse inter vtramque tam personarum quam caussarum classem discrimen, etiam apud Augustan. confess. consortes, haut sine ratione possimus adseuerare. (dd)

§. VIII.

(bb) Sic vtut Hamburgi caussae ecclesiasticae a magistratu ipso decidentur, peti tamen solet in iis ecclesiasticorum consultum. Vid. IAC. GEORG. BERCKENMEIER *de iure circa sacra in lib. republ. Hamburg. cum iurisdic. ciu. com.* Giesfæ. 1725.

(cc) Sic consistoriorum necessitatem negat. GOTTLIEB GERH. TITIVS *in der probe des geistlichen rechts lib. 1. cap. 6. §. 1.* BRENNISEN *im recht evangelischer fürsten in theologischen streitigkeiten thes. V. num. 11.* THOMASIVS *de iure princip. euangel. circa sepultur. §. 18. seq.* ITEM, *de foro competent. §. subiect. clericor. protestant. cap. 3. §. 3.* Adde BOEHMERVM l. 1. §. 17.

(dd) Sunt sane plurimi inter eos & magni profecto nominis,

§. VIII.

Admissum igitur vltro, & indubitatum ferme in vtriusque religionis foro & praxi est hodie axioma: *in negotiis ecclesiasticis ad civilem haut pertinet magistratum iurisdictio, sed peculiarem hae caussae & proprium sibi exposcunt iudicem, quamcumque etiam instantiam mediteris.*

§. VIII.

Indoles enim, & qualitas hifce caussis propria & singularis adseritur, quae id exigit, & apud *priscae religionis sectatores ex iuris quidem sacri dispositione (ee) (§. I.) descendit, apud alios vero ipso (quod sufficit) usu plerumque fundatur.*

C 2

§. X.

minis, qui de iis, qui haec principia aspernantur, acerbas sane querelas mouent. Vide ipsam confessionem Augustan. supra excerptam eiusque auctorem PHILIPPVM MELANCHTONEM in epist. ad Camerar. ea propter amare conquestum. Adde IOAN. CALVINVM lib. III. institut. cap. II. IOAN. LEONH. FROEREISEN in orat. academ. habita 9. Maji 1743. IOAN. FECHT. apud LOESCHERVVM in praefat. ad *Timoth. Verimum.* Imo adeatur ea de re ipse. THOMASIVS in praefat. historiae suae contentions inter sacerdot. & imper., vbi plures adducit.

(ee) Canon. cum ad verum distinct. 96. CHRISTVS IESVS actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit. Adde cap. 6. de maior. & obed. §. 4.

§. X.

Facile ergo patet, quare & supremis imper. tribunalibus in *caussis ecclesiasticis* vix quaedam largiatur iurisdictione, siue per adpellationem siue per aliam fortassis viam causa eo deduci velit. (*ff*)

§. XI.

Quod ad catholici nominis consortes enim spectat, res dubio caret. (*gg*) Quod si vero Augustan. confess. adscriptorum causa vertatur, quid tunc iuris? R. Idem dicendum erit vsu ipso, siue *in praxi* vt vocant. Quod ad personas enim eorum attinet, eorum duplex consideranda se offert classis, sunt enim generatim alii *proxime* supremis imperii iudiciis subiecti, alii non item, sed *domino quodam* adhuc *interueniente*. Illos *immediatos*, hos vero *mediatos* vocari, in vulgus notum est. (*hb*)

§. XII.

(*ff*) *Concept. ordinat. camer. parte II. tit. 1. §. vlt.* ILICO VMMIVS *process. iudiciar. disputat. 4. ibes. 13.* IACOB BLVM *process. camer. tit. 43. §. 14. 19. & seq.* & cum eo iuris cameralis scriptores plerique. Add. DE LV-DOLF *commentat. systemat. pag. 216.* & quod ad consilium imper. aulicum pertinet IOAN. CHRISTOPH ab VFFENBACH *de consil. imper. aul. cap. V. §. 52.* Vid. tamen (§. XXXXIII.) infra.

(*gg*) BLVM. l. l. §. 15.

(*hb*) IDEM l. l. tit. 26. §. 39. *seq.*

§. XII.

De *his* iterum sermo esse nequit, ad iudicia quippe domini sui ecclesiastica, siue consistoria pertinentibus (§. VI.) (*ii*), a quibus in sacris ad iudicia imperii, utpote ciuilia tantum, non datur prouocatio (§. VIII.) (*kk*), utut cognitio in eiusmodi consistoriis etiam personis vel mere, vel ex parte (*ll*) saltem ciuilibus esset demandata, aut iudici ordinis politici facta delegatio. (§. VI.)

§. XIII.

Illorum duplex iterum est ratio: Eorum videlicet qui *immediati* nominantur *proprie sic dicti*, id est *utrique supremorum imperii tribunalium subiecti* (siue austregis praediti sint, siue non sint, aliorum vero qui *alterutri tantum* subsunt, & personas ad vnum alterumque spectantes efficiunt, quosque ideo, ut *immediate camerae*, vel *iudicio imper. aulico subiectos* potius, quam immediatos nomines, magis profecto conuenit. (*mm*)

C 3

§. XIII.

(*ii*) IDEM l. l. tit. 43. §. 15.

(*kk*) An & quatenus ex capite nullitatis? de hoc infra dicendi erit locus.

(*ll*) ANDR. GAIL libr. I. obseruat. 38. num. 7.

(*mm*) BLVM tit. 26. §. 2. Ceterum nihil interest, vtrum reuera

§. XIII.

Hos denuo subiici in sacris summo, cui adscripti sunt, imperii tribunali (collegium nimirum *uniuersum*, quo & catholicae religionis membra pertinent, si sumas) non patiuntur Augustan. confess. addicti (§. XXXI. XXXII. & XXXIII.), paritatis & securitatis (*nn*) religionis suae in pacis Westphalicae tabulis stabilitae rationem praecipue vrgentes. *Illorum* vero aut ad caesarem supremae eius imperiique tribunalia statim pertinent alioquin negotia. Sed neutrum etiam eorum omnium in sacris quidem ob eandem rationem agnoscunt iudicem; quamquam alius in eiusmodi caussis lege minimum imperii quadam non detur (*oo*), variique Augustanam confessionem etiam professi interpretes pro vno alteroue horum iudiciorum depugnant,

reuera sint personae iudicii, eidemque iuramento adscriptae, vtrum vero alio modo ad eius iurisdictionem tantisper pertineant, de his enim, quamdiu dictae iurisdictioni subsunt, eadem tamdiu erit obseruanda ratio. IDEM §. 3. 4. 5. 8. & seq.

(*nn*) IOAN. STEPHAN PÜTTER *introduc.* in rem iudic. imper. §. 137. I. & II.

(*oo*) Vnde absque superiore hac in re esse Augustan. confess. addictos statuunt nonnulli. Vid. GODOFRED. DANIEL HOFFMANN de *independentia iuris circa sacra statuum ordinumque imper. German. euang.* intuitu imperat. & imperii. Tubingae. 1739.

ment, vt infra de caussis speciatim matrimonialibus immediatorum Augustan. confess., quas ea quidem ratione inter caussas quoque ecclesiasticas, vt speciem sub suo genere, comprehendi volunt, latius adparebit. (§. XXVIII. & seq.).

§. XV.

Adhuc hodie ergo perquam sollicitè segreganda sunt *ciuilia* ab ecclesiasticis negotiis, horumque alia prorsus ac illorum habenda est ratio. (pp)

§. XVI.

Quemadmodum enim, vt caussae *huius generis* a *ciuili* disceptentur iudice, earum ratio qualitasue non sustinet (§. X.), ita etiam *illa*, vt *ecclesiasticus* hodieum discernat *iudex*, & *qua talis* quidem, tum iurisdictionis inde peritescenda intollerabilis confusio, tum leges imperii publicae, tum aliae etiam rationes haut permittunt. (qq)

§. XVII.

Vbi ergo de lite personae ecclesiasticae quatali (rr) vt dici fœuit, *intentanda agitur,*
aut

(pp) DE LVDOLF *obseruat. forens. lib. I. obseruat. X. aphorif. I. seq.*

(qq) DE LVDOLF *l. l. aphorif. III.*

(rr) *Id est occasione officii sui vel muneris ecclesiastici. Huc perti-*

aut de re etiam religionis spirituali aut ecclesiastica principalis vertitur quaestio, quia caussa est ecclesiastica, ciuilis quilibet siue summus siue minor a cognitione abstinebit magistratus, ac proinde iudicia etiam imperii. Vbi vero de qualitate in iudicium vocatae partis reuue in litem deductae ecclesiastica non quaeritur, toties, quia inter ciuilis solum negotii terminos quaestio sese continet, ecclesiasticus etiam perperam sibi iurisdicundi facultatem adrogabit iudex, & iustis ea propter, si ingerere sese non desistat, remediis omnino coercebitur.

§. XVIII.

Facile iam ex praemissa caussarum ecclesiasticarum definitione liquet, quatenam intra numerum

pertinere etiam *magistros scholarum, aliosque ministros ad ecclesiam pertinentes* noto notius est. Ergo caussae magistrorum scholarum qua talium ad iudicem ciuilem non pertinent, nec per adpellationem eo deduci possunt. Hinc in caussa *Georg. Frid. Richertz contra Stadt Hamburg vnd das scholarckab-collegium daselbst* ad cameram non pertinere iurisdictionem contenderunt Hamburgenses. Vid. *wahrheits vnd actenmaessige vorstellung dieser am hochstpreisslichen kaiserlichen vnd reichs cammergericht anmasslich angebrachten schul- vnd consistorial-sache* &c. §. 37. pag. 27. vbi quaestionem hanc tam quod ad catholicos, quam quod ad Augustan. confess. addictos spectat, latius pertractatam & ex principiis genuinis decisam reperies.

merum earum referenda sint negotia, & à quibus civilis deinde magistratus etiam supremus in imperio manum abstinere debeat.

§. XVIII.

Inde enim pronum est, *causas non aestimari ecclesiasticas a persona iudicis, sed a rei in iudicium deductae vel personae in litem vocatae qualitate.*

§. XX.

Tametsi ergo iudex ecclesiastici ordinis apud catholicos iure etiam, ne dicam iniuria, causam aliquam ad tribunal suum pertraxisset, non ideo tamen causa erit ecclesiastica, in qua post latam demum sententiam ad pontificem procederet prouocatio, sed reuera esse poterit civilis, in qua, si salua sint reliqua, aditus ex iniquitatis etiam capite ad suprema imperii tribunalia vel minime interclusus est.

§. XXI.

Dantur enim iudices etiam ecclesiastici ordinis in Germania *officiales* nimirum, vt vocari assolent, quibus civilis data est iurisdictio (ss), sed ita tamen, vt causae illud rationes

D

non

(ss) In solis tamen regionibus, quorum dominus est ecclesiastici ordinis. Alibi enim in imperio non inueniuntur. DE LVDOLF *l. l. aphorif. 4.* Rationem,

cur

non infringat, adeoque aliter illos, ac ea quidem ratione mere ciuiles considerari haut oporteat.

§. XXII.

Negandum quidem non est haut exiguas inde iam extitisse contentiones (*tt*), iudiciorumque

cur in ciuilibus, quoque iudices dentur in Germania ecclesiastici ordinis, si a me quaeras, haec est: magna sane antiquissimis iam temporibus erat in Germania ministrorum sacrorum auctoritas, magna populi erga eos obseruantia. Creuit illa adhuc, dum eiuratis falsorum numinum superstitionibus sacrorum antistitum ope Christo nomen fidemque Germani dederant. Quidquid erat praeterea tum temporis scientiae & litterarum, fere solis sibi vindicauerant sacerdotes, ordinisque relligiosi homines, qui oraculi ad instar habebantur, & ad tribunalia non tantum ea propter sed & ipsa reipublicae munera praestantiora admoti partem eius simul praecipuam effecerant. Ad haec innotuit postea *episcopalis*, vt vocabatur, *audientia*, quae per prorogationem ad causas etiam ciuiles perducta, in iurisdictionis demum speciem non abiuit tantum, sed & a praesulibus per vicarios exercita, tractu temporis ita firmata est, vt, licet *delegata* fuerit solum ab initio vicariorum eorum ratione, postea tamen *ordinaria* euaserit. Vid. HERMAN. CONRING *de iudic. vet. german. reipubl.* IOAN. NICOL. HERT *de consult. legib. & iud. in special. imper. Roman. German. rebuspubl. tomo II. lib. 3. tit. 1. §. 30. seq.* DE LVDFOLF *l. l. aphorif. 5. seq.*

(*tt*) Ad defendendas ad pontificem appellationes ab officialibus

rumque inter se conflictus, vt melius profecto foret, si ad euitandam omnem confusionem ciuilibus, ecclesiastica ecclesiasticis daretur personis iurisdictio (*uu*), at temporis tamen, priuilegiorum, ipsiusque rei publicae nostrae ratio (§. praeced. ss) iudicium id genus firmavit adeo, vt optimo maximo iure potestatem in ciuilibus hodieum exerceant, dummodo iustos intra limites eandem contineant.

D 2

§. XXIII.

cialibus in caussis ciuilibus integrum tractatum scripsit senatus purpurati pontificii membrum (cardinalis nimirum) IOSEPHVS SACRIPANTE *de iurisditione ecclesiastica circa appellationes in caussis profanis*. Quae vero inter officialem Leodiensem & Coloniensem fuerint turbae & contentiones ratione appellationum ab hoc a sententiis *illius* in caussis etiam ciuilibus ad se pertractarum, & quomodo legibus imperii publicis adeo, aliisque remediis huic confusio, quae iurisditioni quoque supremae imperatoris & imperii non nocere non poterat, occurrendum fuerit, tandemque datum sit praesidium, latius, & vt nihil par sit, enarrat DE LVDOLF *l. l. aphorif. 9. vsque ad finem totius obseruationis*.

(*uu*) IDEM *l. l. aphorif. 3.* Sic & non conuenire apud Augustan. confess. consortes, vt ciuilibus solum personis repleantur consistoria, aut ab iis vnice decidantur caussae ecclesiasticae, ex eadem ratione liquet. Fatetur id MANSVETVS DES. GERMANIS *l. supra l.* Et caussas Hamburgenses ecclesiasticas facilius ea propter pertrahi posse ad suprema imper. tribunalia, caussa supra (§. XVII. rr) allegata demonstrat.

§. XXIII.

Quemadmodum vero *caussa ecclesiastica non aestimanda erit a persona iudicis* (§. XVIII. seq.), ita ex eodem, vnde hoc deduximus principio (§. XVII.) in aperto simul est, in indaganda eius qualitate *non respiciendum* quoque esse *ad personae* in iudicium vocatae vel vocandae ordinem atque *conditionem* illam, *quam alias sustinet, sed ad eam vnice, qua ipsius litis ratione considerari debet.* (dict. §. XVII.)

§. XXIII.

Quodsi enim qualitas ea, qua ipsius litis ratione spectari debet, erit ciuilis, *caussa* etiam ceteris paribus erit mere ciuilis, si vero ecclesiastica, *caussa* etiam personae indolem & conditionem sequetur.

§. XXV.

Sic ipsa etiam *res* in controuersiam deducta erit consideranda, de qua, vtut spiritualis sit, vt dicunt, siue ecclesiastica, *causam* tamen ecclesiasticam non efficiet, nisi de ipsa eius tali qualitate & quaestiones eo pertinentes ecclesiasticas in iudicio simul mota aut mouenda sit disceptatio.

§. XXVI.

Caussae religionis erunt proinde *caussae ecclesiasticae* a iudice ciuili & summis imper. tribuna-

bunalibus haut definiendae, si de capite quodam fidei explicando quaestio sit, haut tamen amplius sustinebunt hoc nomen, si defracta pace religionis causa condita, de possessione, turbatione, atque querelis aduersus statum religionis normalem & generatim, si de facti via compescenda (vv) vel abusibus tollendis (xx) aliisque capitibus mere ciuilibus (yy) quo & dispositiones

D 3

circa

- (vv) *Instrument. pac. Osnabrug. artic. V. §. 32. §. 46. seq. artic. XVII. §. 5. §. 6. Recess. imper. nouiss. §. 193. Vid. quoque IOAN. FRID. HARPPRECHT AB HARPPRECHTSTEIN de utilitat. ac necessitat. remed. prouif. in iudic. imper. aul. §. camer. cap. 111. §. 3. pag. 29. seq. FRID. GVIL. TAFINGER institut. iurisprudem. camer. §. 439. Et eatenus quidem iudicium imper. aulicum iudicauit, & iudicare optime potuit in notissima illa controuersia Hobenloica factorum vulgo calendarii diuersi occasione orta, perill. IOAN. VLR. L. B. DE CRAMER obseruat. iur. vniuers. 259. Alias res calendarii ad mere politica fuit relata. commissions - decret. LEOPOLDI anno 1664. Nunc ad comitia imper. eius remissa est decisio. recess. imper. nouiss. §. 158. Vid. etiam IOAN. BRVNEMANN de iure XI. dier. calend. subtract. & STRYK vs. modern. pandect. tit. de feriis.*
- (xx) MICHAELIS conclus. theoret. pract. de j. caesar. maieft. camer. statuum &c. iurisdic. conclus. 41.
- (yy) Pro tali etiam habuit iudicium imper. aul. die aufhaengung des von Wiefenbiterischen wappenschilds in der franzoefischen kirche, quam huic familiae denegauerat magistratus Francofurt. vid. conclusum de 18. Martii 1743. apud perill. DE CRAMER obseruat. 420.

circa sacra necessariae, ne quid res publica detri-
menti capiat (zz) pertinent, quaestio sit. (aaa)

§. XXVII.

Similiter caussae, ubi ad contrahendum
agitur, aut ad dissoluendum matrimonium, siue
ubi de ipsius matrimonii substantia (bbb) vt vo-
cant, cardo litigii vertitur, matrimoniales erunt,
necessarioque igitur relligiosae & ecclesiasticae,
quoniam & ibi ex relligionis quodam capite pe-
tenda est decisio. (ccc) Aliae vero circa ma-
trimo-

(zz) Huc pertinet *translatio coemeterii Wezflariensis* ob
reformatam aeris infectionem extra urbem iniuncta
magistratui. Eius consecratio tamen relicta fuit Tre-
uirensium antistiti supremo. Vid. illa, quae ea de
re inter fiscum camerae, ciuitatem Wezflariensem,
archipraesulem Treuirensis aetis, scriptisue pas-
sim etiam publicis fuerunt consignata.

(aaa) Huc spectat etiam *instrument. pacis artic. V. §. 4.*
& *recess. imper. nouiss. §. 124.*

(bbb) PETRVS FRIDERVS de *process. lib. I. cap. 10. num. 8.*
IACOBVS GRETSEVS de *iudice caus. matrimon. In-*
golstadii. 1594. ad mentem concilii Tridentini inte-
gram dissertationem scripsit.

(ccc) Hinc est, quod matrimonium dicatur res spiritua-
lis & quidem tam apud catholicos auctoritate *concil.*
Trident. sess. 8. cap. 12. quam Augustan. confess. ad-
dictos; apud hos tamen non nisi comparate ad exem-
tionem a foro ciuili & *quasi reuersionis* quodam iure,
vt dicunt. Vid. MARTIN SCHRADER de *causs. fori*
eccles.

rimonium quidem ortae, *non* tamen eo praecipue spectantes, & ex iure ciuili vnice decidendae quaestiones, siue *puncta*, vt nominant, *accidentalialia*, veluti *de alimentis praestandis, liberis exhibendis, partu agnoscendo* rel. aequè minus matrimoniales aut relligiosae dici poterunt caussae, ac ex quocumque contractu, vltima voluntate, alioiue iure mere profano ortae actiones, quarum iudex proprius magistratus ciuilis est, quasque ideo ad augustum camerae vel consilii imper. aulici tribunal delatas alterutrum recte diiudicat (*ddd*), quum *e contrario*, si *caussa vere matrimonialis* sit, *camera* imperii speciatim, a cognitione, vt in reliquis caussis vere relligiosis & ecclesiasticis, *manus abstineat*.

§. XXVIII.

eccles. cap. 1. tit. 1. §. 1. Alias enim inter negotia ciuilia ab iisdem referuntur. IOAN. FRID. PFEFFINGER ad VITRIAR. *institut. iur. publ. lib. III. tit. 2. pag. 290.*

(*ddd*) Sic ad exhibitionem liberorum actum fuisse in camera nemini in caussa *von Aufsees* contra *von Aufsees*; ad alimenta praestanda inter uxorem & maritum eius ex ipsorum cameralium numero; ad partum agnoscendum siue super quaestione: vtrum pro legitimo habendus sit actor nec ne? in notissima caussa *Spiegeliana* &c. Pertinet huc quoque exemplum *sequestratae puellae* a GAILIO adductum *obseruat. 112. lib. 1. num. 15. §. 16.* Add. DE COCCII *disputat. de feminarum sequestro.*

§. XXVIII.

Enimvero obseruandum hic est, argumenta ex lege diferta si spectes, arctius restrictam ea de re post uisitationem iudicii anno 1570. factam nunc esse summi camerae imperialis iudicii iurisdictionem, quum in monitione (vulgo memoriali) sigillatim tum temporis collegio porrecta inhibito minime dubia eapropter habeatur (eee), a qua ut deflecti possit, color aut

(eee) *Memoriale uisitat. 1570. pro iudice & adfess. §. ult.* quae dispositio repetita deinde fuit in *concept. ordinat. camer. parte II. tit. 1. §. ult.* Licet ergo dentur interpretes, qui pro iurisdictione camerae imper. in *caussis matrimonialibus* saltem *protestantium immediatarum* pugnent, inter quos, si austregae primum iudicassent, est DAVID MEVIUS *parte II. decis. 365. §. 16. pag. 287.* & ad *ius Lubecens. lib. I. tit. 4. §. 48. pag. 141.* FRIDERVS *de process. lib. I. cap. 10. §. 2. & 3.* itemque BLVM. *de eo, quod iustum est in puncto malit. desert. thes. 34.* eorum tamen opinionem in comitiis Spirensibus anno 1570. celebratis reiectam esse dicendum est. GABRIEL SCHWEDER *introducēt. ad ius publ. part. spec. sect. 2. cap. 17. §. 30.* Pro austregae tanquam iudicibus harum caussarum, quod mirum est, absque prouocatione ab iis hic licita ad cameram imperii, militat. IOAN. LIMNAEVS *iur. publ. cap. 8. §. 66. 73. & 95.* negando, CONTRA THEODOR. REINKING. *de regim. secular. & eccles. lib. III. class. 1. cap. 10. num. 37.* quod austregae solum de iis caussis iudicare possint, in quibus ad cameram concederetur appellatio.

aut obtentus vix conceditur. Non tamen vsque eo se extendit a lege hic facta coarctatio, vt eodem praecise ex principio illa quaestio statim corruat: *an & quatenus camera causas matrimoniales personarum sibi subiectarum saltem protestantium diiudicare possit?*

§. XXVIII.

Ea enim suas quidem, alio tamen profus arcessendas, patitur difficultates, quae eo principaliter recidere videntur: quod iurisdictio generatim in personas camerales propria sit vniuerso collegio, iudicem simul, praesidem & adessores catholicos comprehendenti, quos tamen in iudicando admittere hisce in causis nolunt Augustan. confess. addicti, paritatem religionis suae aequae ac securitatem alias non seruari, obiicientes. (§. XIII.)

§. XXX.

Nec accepti igitur collegio erunt euentus, vbi talibus in negotiis eiusdem necessaria esset interpositio.

§. XXXI.

Licet autem facile existimatu ideo sit: personas camerales inferiores praesertim, sollicite casus hosce declinare, semperque, quantum fieri potest, declinatuos fore, exemplum

E

tamen

tamen hoc seculo contigit, ybi tabellarius camerae siue nuncius *Iodocus Schneider* pro venia ducendi ex vxoris mortuae forore neptem a fevitiatam supplex collegio factus est.

§. XXXII.

Conclusum hac in re sic fuisse: *die caussam dispensationis uebernehmen der Augspurgischen confession zugethane praesident vnd assessores, poena aber bleibt einem gantzen collegio referuiret, clarissimus TAFINGERVS (fff) adserit, & ad senatus pleni decretum de II. Februar. 17II. prouocat. Compertum tamen est, nuncium illum in poenam ab officio remotum fuisse, veniamque demum a senatu Wezflariensi post remotionem petiisse, atque ab eodem denique imetrasse.*

§. XXXIII.

Verba viri magnifici & illustris IOANNIS GEORGII ESTORIS (ggg) adhuc referenda esse

(fff) l. l. §. 503.

(ggg) *In delineat. ur. publ. eccles. protestant. cap. XI. §. XI. Eiusdem sunt sententiae IACOB FRID. LVDOVICI de caussis princip. protestant. matrimon. HENR. LINCK de immediat. imper. protestant. foro in caussis matrimon. IOAN. IVSTVS GERSTEN in dissertat. exhibente iudicem compet. in caussis matrimon. Add. AVCTOR der unstreitigen rationen vnd rechtsgründe, warum so wenig*

esse congruens censeo, qui : ego (inquit) si quid video, illos solem e coelo tollere censeo, qui iurisdictionem caussarum ecclesiasticarum augustis imperii tribunalibus vindicant.

§. XXXIII.

Quisnam vero sic iudex erit his in negotiis caussisque matrimonialibus Augustan. confess. addictorum ordinum immediatorumque? Res dictu ardua est.

§. XXXV.

Iurisdicção pontificis Romani (quam suo modo defendi adhuc posse IOANNES CHRISTIANVS BOCKEN (*bbb*)) credit, suspensa est (§. III.) ,, & utpote odiosa (sunt verba EIVS-DEM), protestantibus non placet . . . Ma- ,, iestas imperatoria (sic pergit ILLE) molesto ,, subiectionis titulo declinatur. Contra eiusdem ,, consilium aulicum aut commissarios denomi- ,, nandos excipitur (*iii*) . . . In propriis ,, consistoriis stare nequeunt, quod inferior ca-
E 2 ,, reat

*nig der hochpreisliche kaiserliche reichs-hofrath, als das kaiserliche cammergericht in caussis eccles. vnd davon dependirenden matrimonialibus der euangelischen Ꝓc. Ꝓc. sich keine cognition anmassen koenne Ꝓc. et rechtliches bedencken Ꝓc. Ꝓc. in der reichs-fama tomo I. pag. 74. (*bbb*) In lectione Blumiana siue notis ad Blum. tit. 43. num. 15.*

(*iii*) AVCTOR delineat. iur. camer. §. 15. pag. 52.

„ reat iurisdictione in superiorem (kkk) .
 „ Alii caussam ad amicabilem compositionem &
 „ compromissum in certos arbitros redigere vo-
 „ lunt ex arduis animorum super dissolutione
 „ matrimoniorum dissolutionibus difficulter spe-
 „ randum, aut si hac de re conuenire
 „ inter se non possint, quaelibet pars adhibito
 „ theologorum & iurisperitorum consilio ipsa
 „ statuatur, quod examinatis omnibus circumstan-
 „ tiis coram DEO & in conscientia iustum esse
 „ putat, quae vero se laesam esse credit, rem
 „ DEO committat. (III) (Haecenus BOCKEN.)

§. XXXVI.

Sed quorsum haec omnia? Pro caesare
 militant permulti etiam Augustan. confess. pro-
 fessi (mmm). Eorum rationes potiores
 (nnn)

(kkk) Idem AVCTOR pag. 54.

(III) Sententia haec est HORNII in *prud. iur. publ.*
cap. 41. §. 29.

(mmm) Veluti IOAN. WOLFGANG TEXTOR *disputat. I.*
ad recess. imper. nouiss. thes. 74. §. 75. IDEM in iure
publ. caesar. tit. II. §. 120. pag. 345. seq. HENRIC. BOECER.
de iurisdic. cap. 3. §. 80. IOAN. MICHAEL SEIFFERHELD
de commiss. aul. thes. 19. pag. 22. Altdorf. 16, 6. GEORG
SCHVBART de austreg. cap. V. §. 64. vsque 107.
 Et fauere etiam huic sententiae aulam caesaream fa-
 cile est ad existimandum. Sic in conclusio iudicii im-
 per.

(*nnn*) sunt: I.) caesarem esse fontem omnis iurisdictionis in imper. adeoque & ecclesiasticae II.) Eam olim iam iure exercitam fuisse ab imperatoribus (*ooo*), adeoque III.) eo magis nunc iterum, suspensa pontificis potestate, *iure quasi postliminii* in eos praesertim continuandam esse, qui dicta potestate exierunt, eamque non agnoscunt amplius, quique vel ipsa ea IIII.), quae catholici ad ecclesiastica referunt, veluti *matrimonium &c.* ciuilibus mere negotiis adnumerant, quorum V.) (immediatos si spectes) proprius alioquin iudex cognitorque caesar esset. (*ppp*)

E 3

§. XXXVII.

per. aulici apud perill. DE CRAMER *obseruat.* 420. exprobratur magistrato Francofurtensi, quod in exceptionibus suis ausus fuerit iurisdictionem caesaream in causis ecclesiasticis prorsus & omnino negare. Vid. quoque BENEDICT. SCHMIDT *geschichtsmaessig-reichsgrundgesetzliche prüfung vnd erweis des kaiserlichen hoechsten kirchen-gewalts ueber den vnter die weltlichkeit engerückten protestantischen kirchen-staat.* Franckfurt vnd Leipzig. 1754.

(*nnn*) Dixi *potiores*. Sunt enim adhuc & aliae non verò tanti ponderis, quas videre poteris apud PFEFFINGERVM l. I. pag. 284. vbi & resolutiones eorum, qui contrarium sentiunt, reperies.

(*ooo*) Vide scriptum, quod 1753. Francofurti & Lipsiae prodit: *kurtze abhandlung von dem recht des kaisers vnd der staende ueber geistliche personen vnd kirchen-güter.*

(*ppp*) Hinc est, quod & dentur quidam, qui ex ratione illa

§. XXXVII.

Verum enimvero aliis argumenta illa & rationes vel minime sapiunt. (qqq) Putant illi omnia ea vel *solo illo*: quod imperator sit catholice religioni adscriptus, & *matrimonium sacram*

illa generali adpellari posse in caussis hisce adserunt. STRECKER de eo, quod iustum videtur, circa adpellationem a statib. euangel. ad imperat. in caussis eccles. Erfordiae. 1743. Vid. tamen (§. nostr. XXVII. ccc.) Contra est HENRICVS BODINVS de illicita a princip. protestant. prouocatione in caussis ecclesiasticis.

(qqq) Vid. (§. XXXVI. mmm.) Add. memorial. der protestantischen herrn assessoren IOACHIM FRANTZ, FRIDERICH SCHRAG, vnd PHILIPP HELFRICH KREBS an das corpus euangelicorum zu Regensburg sub dato Wetzlar 29. Septembris 1714. in FABRI staats-cantzley cap. 1. pag. 13. § 14. Imo nequidem ferre haec principia volunt, si lis inter catholicum & Augustan. confess. addictam partem vertatur. Vnde conquesti sunt Augustan. confess. adscripti ordines in caussa illustri Megapolitana, cum Christianus Ludouicus dux Megapolitanus ad fidem catholicam conuersus repudiata Christina Margaretha e familia Gustrouensi anno 1663. matrimonio sibi iunxisset Isabellam Anglicanam ex illustri Montmorenciorum Boutenille sanguine ortam Caspari Colignii ducis de Châtillon viduam; veniam circa diuortium concedente Alexandro VII. & omnia ratihabente imperatore sacratissimo Leopoldo. Quae acta sunt eapropter, vide apud PFEFFINGERVM a. l. pag. 292. qui omnia ista ex actis publicis MICHAEL. CASP. LONDORPII, diarii Ewrop. &c. libro suo inseruit.

crum esse ecclesiae suae misterium credat, sicque, prout catholicus quilibet iudex in eiusmodi negotio iudicare volens, ipsi sibi principiisque suis contradicat, iuncta paritatis utriusque religionis, ut & securitatis ratione elidi, atque ideo in alia omnia eunt; iudicemque Augustan. confess. addictorum ordinum vel nullum vel se ipsos (rrr) his in negotiis agnoscunt, & vel committi in causis hisce malunt iurisdictionis huius exercitium propriis consistoriis vel arbitris vel etiam collegiis tam theologorum quam iureconsultorum a studio partium alienis siue, ut vocant, impartialibus. (sss)

§. XXXVIII.

(rrr) Secundum ea, quae tradit SAMVEL L. B. DE PVFFENDORFF *de iure natur. & gent. lib. 1. cap. 13. num. 2.* & L. B. DE COCCEII *iur. publ. prudent. cap. 37. §. 8.* Alii comitia iudicare volunt, ut HERMAN. VVLTEI. *ad l. 1. §. 49. in fine. C. ubi senat. vel clarissimi casu* scilicet, quo austregae deficiunt; Alias enim pro austregis pugnat. *Commissarios* petendos dandosque esse a caesare eiusdem religionis NICOLAVS MYLERVS AB EHRENBACH tradit. *de principibus imperii parte 1. cap. 20. §. 20.* Aliae iterum sunt aliorum sententiae.

(sss) Quodsi pars rea neutrum acceptare velit imperatorem, ut compellat eam ad eligendum vnum ex hisce modis, ab actore implorari posse PFEFFINGERVS ad VITRIAR. *lib. III. tit. 2. pag. 310.* docet idque *ex capite denegatae iustitiae.*

§. XXXVIII.

Et ita obseruatum fuisse exempla (ttt) demonstrant. *Theoriam si spectes, res liquida profecto non est (uuu), nec ab interpretibus definienda; adeo vt nihil hac de re statuendum superfit tutius veriusque quam illud, quod supra (§. XIII.) iam obseruauimus: lege nimirum imperii quadam publica, quod dolendum forte, iudicem harum controuersiarum certum* *hant*

(ttt) Sic Ioannem Casimirum ducem Saxo-Coburgicum causam cum Anna coniuge examinandam dedisse arbitris MÜLLERVS refert in *anual. saxon. ad a. 1593.* Aliud exemplum Guilielmi Ernesti ducis Saxo-Vnariensis cum Charlotta Maria Saxo-Ienensi suppeditat IDEM ad a. 1690. De Georgio Guilielmo Birckenfeldensi & Iuliana Grumbacense vid. IAC. GVIL. IMHOF *tab. genealog. dom. Palat. tab. XI.* Et denique sententiam in causa Caroli Leopoldi ducis Megapolitani contra Sophiam Hedwigen Nassouicam eius coniugem ab arbitris pronuntiatam reperies apud IOAN. CHRISTOPH LÜNIG *part. special. des reichs-archius continuat. 2. abtheilung 4. absatz 6. §. 54. pag. 628.* Consentire tamen vtramque partem oportet in vnum horum modorum. Alias caesarem imploratum ad preces partis dissentientis mandata cassatoria & inhibitoria relaxasse supra memorata causa Christiani Ludouici ducis Megapolitani & Christianae Margarethae eius coniugis comprobauit.

(uuu) Peculiares quoque hic sunt meditationes collegae amicissimi ANGEL. CONR. DAN. SIPP MANN in *system. iurisdic. suprem. §. 13. not. e. & f.* legique omnino merentur.

haut constitutum, vtrum vero adhuc constituendum esse: nescio, an sperandum fore.

§. XXXVIII.

Sed redeamus e diuerticulo, vnde eramus digressi. *Caussas decimarum, iuris patronatus &c.* ordo nunc postulat. Illae sunt vel *seculares aut laicales*, vt vocant, vel *ecclesiasticae aut clericales*. Quumque illae bonorum mere profanorum ad instar habeantur, has vero, vt inter res quoque sacras numerentur, iuris sacri monitum sit, (vvv) ex praemisso supra (§. XVII. & XXV.) principio aequè patet, non tantum si de illis quaestio sit, I.) optime iudicare ciuilem iudicem, supremosque imperii senatus siue in prima siue in altera instantia, (xxx)

§. XXXX.

Sed & II.) si des *his* mota sit controuersia, & super possessione retinenda vel recuperanda, siue facta possessionis, modo decimas percipiendi, fructibus decimarum earumque praestatione, earum

F

solu-

(vvv) Cap. 3. X. de iudic. cap. 5. X. de decim. Add. GRAEVEVM lib. 1. pract. conclus. 38. num. 5. & PETR. REBYFF de decim. quaest. 10. num. 39.

(xxx) Generatim: si caussae qualitas iurisdictioni supremorum imper. tribunalium non obstat in prima instantia, non etiam obstat in altera & sic e conuerso. TAFINGER institut. iurispudent. camer. §. 683.

*solu*tionem denegata, *occup*atione earumdem *in*
*i*usta, aduersus moram in soluendo neccentes de-
cernenda exsequutione (yyy) similibusque ca-
pitibus mere ciuilibus vertatur controuersia.
Vbi id tamen semper obseruandum, vt omnia
illa mixti deinde habeantur fori, id est, vt tam
profanus, quam relligiosus iudicare tunc possit
magistratus, sicque praeuentioni inter ciuilem
& ecclesiasticum iudicem locus omnino dari
debeat. (zzz)

§. XXXXI.

(yyy) ALEXANDER MONETA *de decimis* cap. 8. con-
clus. 2. num. 5. GAIL. lib. 1. obseruat. 38. num. 4. IOACH.
MYSINGER *centur.* 2. obseruat. 67. & *centur.* 5. obser-
uat. 10. aliique. Sic de modo decimarum vini ueber
den pforten - zebenden caussam ipse habui ecclesiae S.
crucis extra Moguntiam contra Niederfaulheim; su-
per consuetudine in puncto decimarum vulgo *schlicht-*
stiege communitatis Mehle contra das closter *Wulfsing-*
hausen; Item super possessione zwischen der reichs - stadt
Hall in Schwaben vnd dem fürstlichen stift *Ellwangen*.
Super fructibus zwischen der gemeinde *Thungrsheim*
vnd dem closter ad S. *Afram* in *Würtzburg* &c.
Innumera vt taceam.

(zzz) STEPHANVS GRATIANVS *disceptat. forens.* tomo II.
cap. 238. num. 16. perill. L. B. DE CRAMER *obseruat.*
282. Hinc in caussa der *Nablbacher thals vnterthanen*
contra *Churtrierisches consistorium* denegatum fuit in
camera 27. April. & 6. Maji 1757. mandatum cassato-
rium, inhibitorium, & de non trahendo caussam ciui-
lem

§. XXXXI.

Contra vero, si de iure vel proprietate aut possessione etiam acquirenda (aaaa) lis incidit, ut, quando actor petit decimas sibi praestari, reus negat se ad earum solutionem adstringi v. c., quia iure singulari esset a praestatione liberatus, aut alii, quam actori eas soluere deberet, vel quia dicit se ita conuenisse cum superiore, ne soluat, aut quia decimae petuntur de re decimis non obnoxia &c. tunc ad solum ecclesiasticum iudicem pertinet iurisdictio. (bbbb)

§. XXXXII.

Porro, quodsi ob vitia insanabilia irritum dicatur

F 2

lem ad forum ecclesiasticum incompetentis &c., quod ex hoc principio petebant actores, quia nulla esset ecclesiastici iudicis in causis super possessione decimarum iurisdictio.

(aaaa) Quia adnexam tunc habet iudicium causam proprietatis IACOB. MENOCH. *remed. 15. recuper. possess. num. 235.* GRATIAN. *tomo I. lib. I. cap. 238. num. 1.*

Vnde notanda regula: quotiescumque possessorio ad mixtum est petitorium, cognitio causarum ecclesiasticarum pertinet ad iudicem ecclesiasticum GRAEVEVS *a. conclus. 38. num. 3. § 7.* GRATIANVS *l. l. num. 31.*

(bbbb) Ita ut nec in iudicem profanum valeat compromissum. BORELLVS *de compromiss. §. 2. gloss. 1. num. 313.* LVDOV. GILLHAVSEN *arbor. iudic. ciu. cap. 1. part. 3. §. 3. num. 3.* Add. CAMILL. BORELL. *in summa decis. tot. orb. tit. 19. num. 16.*

dicatur ecclesiastici iudicis *iudicium* (cccc), & vt corrigantur, (dddd) impleretur ciuilis magistratus superior, siue augustum aliquod imperii tribunal, ex praemissis (§. XXV.) dogmatibus atque principiis aequè patet, non causam eatenus dici posse ecclesiasticam & spiritualement, atque iudicis proinde ciuilis superioris iurisdictionem optimo maximo iure fundari. (eeee) Vfus tamen docuit, nec hoc etiam prorsus largiri voluisse ordines Augustan. confess. (ffff) eius-

(cccc) Non si irritus dicatur *contractus* v.c. *matrimonialis*. FRIDERVS de *process.* lib. 1. cap. 10. num. 8.

(dddd) Id est, vt causa principalis cum admonitione melioris processus remittatur ad iudicem ecclesiasticum. BLVM. *process. camer. tit. 43. §. 18.* Plus enim agere nequit ciuilis magistratus.

(eeee) MEVIVS parte 1. *decis.* 77. CLETZEL de *appellat.* cap. 3. num. 6. vid. & NICOL. SCHVBACK *dissertat.* praeside WEBERO Gieslae 1725. habitam de *licito per querelam nullitatis ad summa imper. dicasteria recursu in causis alias vel per priuileg. vel per legem. ab illorum iurisdictione exemptis sect. 2. §. 1. seq.* Idem statuit illustre ICtorum Tubingensium collegium in causa *Hellmontiana* tomo 6. *elect. iur. publ.* pag. 72.

(ffff) Vid. ea, quae acta sunt, cum Aegidius Guntberus *Hellmund* Wezflariensium curio sacer Augustan. confess. additus ex nullitatis capite cameram contra magistratum *Wezflariensem* adiret apud FABRVM tomo 27. *der staats - cantzley* cap. 1. pag. 13. § 14. Add. *conclus. commune*

que interpretes, quamquam eius rei rationem perspicere admodum difficile sit. (gggg)

§. XXXXIII.

Illud vero omnes largiuntur, nec dubium esse potest ex praemissis illis (§. XXV.) principiis nostris, *magistratus civiles* supremos in imperio, superioresque ecclesiasticis iudiciis omnes *ad administrandam celerem & infucatam iustitiam* iudices illos *compellere posse praeceptis* ideo relaxatis,

F 3

commune visitat. camer. protest. de 19. Decembris 1713. apud EVM D. l. l. tomo 26. pag. 121. seq. & litteras corp. euangel. ad camerales euangel. 14. Februarii 1715. apud EVM D. tomo 27. pag. 130. lunge nouissimum quoddam scriptum, quod idem corpus euangel. suis ad imperatorem litteris 4. Aprilis 1750. adiunxit in sachen des abgesetzten Hildesheimischen Pfarrers D. Glaeseners, in qua iudicium imper. aul. iudicauerat apud KOENIG in select. iur. publ. nouiss. 23. theil cap. 9. Confer. quoque responsum iuris ad quaest. propositam, in quo clarissime demonstratur, quod in causis eccles. imper. euangelicis &c. &c. non possit licite adpellari ad suprema German. tribunalia nec ab iis cognitio institui anno 1700. 4to. Sed vid. etiam L. B. DE CRAMER in den Wetzarischen nebenstunden part. I. VIIII. §. 3. §. 7.

(gggg) Intellige, si nullitas vere talis & insanabilis commissa esset à iudice ecclesiastico, & ad eum solum effectum, uti modo docuimus, summum quoddam imper. tribunal. causam ad se pertrahat. Quod si enim solum sub praetextu nullitatis iudicare vellet in tali causa, nemo id probabit.

laxatis, non vero litteris, vt vocantur *promotorialibus*, quippe quas ad effectum decernendae alias citationis, super protracta vel denegata iustitia & caussae ad se trabendae exire noto notius est. (hbbb)

§. XXXXIII.

Denique ex saepe inculcatis rationibus & principiis (§. VIII.) id adhuc obseruandum, vt, si punctum, quod vocatur, *incidens emergat*, definiendumque sit in caussa etiam mere ciuili, quod ad iudicem ecclesiasticum necessario pertineret, decifumque a ciuili iudice caussae praecudicium taceret, haut vltra porrigi possit ciuilis iudicis cognitio, sed *remittenda* sit incidentis *quaestionis definitio ad iudicem ecclesiasticum*, ac tantisper, quoad insequuta fuerit eius hac de re sententia, negotium suspendendum sit. (iii) Nec enim principalis & accessorii rationes, aut *connexionis caussarum fundamenta* indoles *qualitasque peculiaris caussarum ecclesiasticarum* (§. VIII.) admittit.

§. XXXXV.

(hbbb) BOEHMER de maiest. imper. magistrat. maior. cap. 2. §. 6. IDEM de orig. progressu atque indole querelae deneg. vel protractae iustit. Halae. 1738.

(iii) Vid. GAMMA decif. 194. Adde DELVDOLF obseruat. forens. tomo 11. obseruat. 280. §. 281.

§. XXXXV.

Tandem nec & illud praetermittere oportet, quod haec omnia, quae de *caussis decimarum*, aliisque circa negotia ecclesiastica *obseruandis* augustissimorum imperii tribunalium ratione docuimus, de vsu vtriusque fori tam catholicorum, quam Augustan. confess. addictorum capienda sint. Quodsi enim de caussis ecclesiasticis eo sensu quaeritur, quo a iurisdictione magistratuum superiorum ciuilium in imperio sunt exemptae, eadem principia apud Augustan. confess. consortes obtinent, quae ex pontificum placitis videntur apud catholicos, tum, quod ius pontificium siue canonicum hac in re in subsidium aequae valeat apud Augustan. confess. asselas, tum quod etiam paritatis vtriusque religionis rationes, vt saepe iam obseruauimus, alias non subsisterent. (kkkk)

§. XXXXVI.

Idque vsque eo extendendum, vt, si vel maxime vnus alterue ordinum, vel etiam priuatus tantum theologus aut Iureconsultus dissentiret,

(kkkk) PÜTTER *non. epit. iur. publ.* §. 579. Alias tamen, vt supra iam monui, pleraequae caussae, quae apud catholicos pro ecclesiasticis habentur, ciuilibus negotiis ab illis adnumerantur. IOANN. DECKHERR *concord. supremor. imper. tribunal. cap. X. sect. 1. n. 6.*

ret, atque hanc illamue causam ad non ecclesiasticas referret, quae ecclesiasticis generatim adscribi deberet, id reliquis praeiudicio esse minime possit, causarumque ecclesiasticarum naturae nihil decedat, si v. c. apud Augustan. confess. adscriptos iudicium ecclesiasticum ex personis mere ciuilibus etiam consisteret, aut iudicium mere politicum eius vice fungeretur. (III)

CAPVT II.

De camera imperii in causis ecclesiasticis
exsequutionem decernente, si inuocata sit, ut
brachium seculare.

§. XXXXVII.

NOtum est ceteroquin atque iuris iudiciarii vniuersalis principiis etiam omnino consentaneum, ut idem, qui pronuntiatæ sententiae auctor fuit, cognoscendique facultatem habuit iudex, eiusdem etiam, si vires rei iudicatae obtinuerit, & soleat & debeat esse exsequutor; (a) siue ipse id agat denique, siue aliis

(III) PÜTTER l. l. Necessitatis enim non esse consistoria, ut supra iam monui, permulti adferunt. Vid. AVGVSTIN. LEYSER in meditat. ad Pandect. specim. 76. coroll. 3. pag. 127.

(a) Iure iudiciario vniuersali ergo iurisdictio semper includit

aliis id committat, praeceptaque ideo decernat, ut eius hac in re vice fungantur.

§. XXXXVIII.

Enimvero tum quidem id obtinet, ut praeceptis exsequutionem sententiae suae aliis iniungere possit iudex, si inferior eidem sit ille, cui committitur exsequutio, illiusque ideo imperio stare teneatur. (b)

§. XXXXVIII.

Quodsi vero pares sint, aut nulla saltem iudex, qui sententiam pronuntiauit, in eum, qui cogere optime potest refractarium, iubendi

G

pote-

cludit *imperium* siue potestatem cogendi eos, qui iurisdictioni morem gerere nolunt. Quae iure civili Romano igitur hac de re aliter obtinent, huc non spectant & ex peculiaribus huius iuris rationibus deducenda sunt.

(b) Sic iudex adpellationis lata sententia confirmatoria id agit remittendo causam ad iudicem prioris instantiae. Si vero reformata fuerit ab eo sententia iudicis inferioris, ex iudiciorum obseruantia superior quidem ipse suscipit exsequutionem in Germania IOANN. SCHILTER *exercitat. ad Digest. 46. §. 18. seq.* contra ius civile tamen & ex iuris canon. principiis introductum id esse IOAN. GVIL. REYMANN *de exsequut. subsid. cap. 11. §. 7. pag. 24.* aduertit. In camera imper. ius civile adhuc viget. *Ordinat. camer. de 1555. part. III. tit. 48.* PÜTTER *neu. epit. process. imper. §. 429.*

potestate polleat, eoue, quod idem est, *iurisdictione superior* non sit, alio quidem modo, ac illo in euentu res expedienda est, effectu ipso tamen idem finis, eadem intentio, quamquam diuersa nonnihil ratione obtinetur.

§. L.

Non praeceptis enim tunc procedendum est quidem, sed precibus, non imperio, sed rogatione; at ita tamen, vt rogatus satisfacere necessario debeat petitioni rogantis, sententiamque exsequi, aequae ac si ius perfectum esset petenti, vt precibus eius fieret satis. (c)

§. LI.

Ea enim est officiorum imperfecte debitorum natura, vt iure perfecto etiam petantur, quoties aliquis sine praestatione eorum ius consequi non posset, quod perfecte eidem conueniret. (d)

§. LII.

(c) Loquor hic, vt facile patet de rogatione iudicis ad alium directa, non de rogatione partis. Vt enim fieri id possit, non tamen tunc est requisitio, sed actionis rei iudicatae institutio, quod ob nouum processum minime est consultum. Potest tamen etiam victor, si sententia liquida sit, coram magistratu alieni territorii in factum agere. Vid. ESTOR *de iure mag. non rog. a iud. exseq. sent. cap. VII. §. 50.* & DE ZWIERLEIN *dissertat. mox laudanda II. §. 16. pag. 37.*

(d) HVGGO GROTIVS *de iure belli ac pacis lib. II. cap. 2. §. 6.*

§. LII.

Rogatio talis a iudice vno ad alium eidem non inferiorem, vt illius sententiam exsequatur, facta, species est *requisitionis iudicialis*, de qua siue *litteris requisitorialibus ex usu fori tam Romani quam Germanici* exquisitissime disseruit collega suauissimus CHRISTIANVS IACOBVS DE ZWIERLEIN (e), quem hinc inde excerptere libuit.

§. LIII.

Fit ergo requisitio talis ad faciendam exsequutionem toties, quoties iudex, saltem non inferior (§. XXXXVIII.) (f) vel vi po-

G 2

testa-

§. 6. num. 1. pag. m. 191. IOAN. NICOL. HERTIVS de socialitate primo iur. natur. princip. sect. III. §. 16. in opusc. volum. 1. t. 1. dissertat. 2. pag. 122.

(e) Duae viri huius doctissimi ea de re prodierunt dissertationes. Prima de *litteris requisit. ex usu Romani. antiq. & recent.* prodiit Gœttingae cal. Apr. 1758. altera sub EIVS praesidio respondente IOANNE ANTONIO KOETHIO de *litt. requisit. ex usu German. antiq. & recent.* III. id. Aprilis e. a. Tertia de *litt. requisit. ex usu suprem. imper. tribunal.* adhuc expectatur & otium forte fecisset mihi, si prius concinnare eam tempus auctori permisisset.

(f) Si enim inferior sit, praecepto non requisitioni est locus (§. XXXXVIII.) Debet tamen esse non dignitate quidem, sed *iurisdictione inferior*, adeo vt iurisdictione eius suffecta sit alteri, de cuius iussu exse-

testatis soli sibi propriae, vel faciliori etiam minimum ratione exsequi potest iudicatum illius, qui de causa cognouit, litisque cognitionem iure quidem habuit (g), facultate tamen cogendi eum, qui iudicato vel iusso suo morem gerere renuit, aut plane, aut ita saltem destitutus est, vt adhibitis quidem, flocci pensis tamen a contumace exsequendi remediis ordinariis, in sua facultate positus, alia non habeat, quibus coercere obstinatum possit, ea vero penes illum sint, quem eapropter requiri oportet.

§. LIIII.

Quodsi itaque iudicis ecclesiastici iudicato, legitime precepto non pareatur, obstentisque pertinacia diris ecclesiae execrationibus frangi nolit, ad iudicem civilem recte se conuertit ecclesiasticus, eumque requirit, vt remediis conuenientibus contemtoris pertinaciam cohibeat.

§. LV.

Dicitur haec requisitio, *inuocatio brachii secularis*. *Brachium* enim auxilii & potestatis num

exsequendo quaeritur. Alias res distinctione exhaurienda est; quam vide apud ANTON. VDALR. DE ERATH *de requis. iudic. cap. I. §. 31. pag. 46.*

(g) Nimirum *competens* fuit. Requirentem ergo necessario competenter, vt vocant, iudicasse oportet. PETR. REBVF *de litt. requisit. §. 22. pag. 282.*

num est, vsuque ideo inualuit, potestatem civilem ecclesiam adiuuantem brachii nomine significari.

§. LVI.

Vnde facile patet: I. nec subiectionem potestatis civilis sub ecclesiastica (*b*), nec contumtionem illius ex hoc quidem recte deduci (*i*); II. non mandari (*k*) a iudice ecclesiastico coercionem contumacis, sed peti; III. fieri id a iudice (*l*), non tamen IIII. nisi vere contumax quis sit (*m*), & V. censuris ecclesiasticis cohiberi nolit (*n*), aut VI. alia coercendi remedia haut suppetant (*o*); nec VII. in aliis id

G 3

locum

(*b*) Alias enim non esset requisitio, quum haec ad iudicem requirenti subiectum non detur (§. XXXXVIII. seq.); tamen si subordinationem quamdam iurisdictionis civilis sub ecclesiastica ex mente iuris canonici eruere se posse credat BOEHMER *iur. ecclesiast. protest. lib. II. tit. 2. §. 1.*

(*i*) Vti contendit MANSVETVS DES. GERMANIS in supra saepius memorato tractatu.

(*k*) Nec ergo verbis praecepti, sed rogationis uti debet.

(*l*) Quod si enim sit a parte non est requisitio, sed actionis novae institutio (§. L. (c).)

(*m*) VLR. THOM. LAVTERBACH *colleg. theoret. pract. tit. de re iudicata §. 32. pag. 308.*

(*n*) Cap. 10. X. de iudic. Cap. 1. & 14. X. de offic. iud. ord. IOSEPHVS DE SESE *de imbib. & exsequit. privilegiat. cap. 30. num. 82.*

(*o*) Vbi enim iudex ecclesiasticus manu militari instruetus

locum habere caussis, quam ecclesiasticis (p), & denique VIII. plus tunc quidem ad ciuilem iudicem haut deuolui, quam vt exsequutor iussi, iudicatiue iudicis ecclesiastici nominari, vtque talem sese gerere queat. (q)

§. LVII.

Nec ergo cognitionem inde caussae ipsius accipit (r), nec naturae caussae ecclesiasticae inde aliquid decedit, sed in negotii mere ciuilibus, quod optime explicare potest magistratus profanus, res tunc subsistit.

§. LVIII.

Et quamquam cogi etiam ciuilibus iudex possit, vt inuocationi sic factae obtemperet (s), non tamen ex ecclesiastici iudicis imperio quodam in eum id profluit, sed ex obligatione naturali

Etus est, sine dubio exsequutionem ipse suscipere potest, nisi bona, in quae decernenda exsequutio sub iudice seculari sita sint, prout id de catholicis testatur BERNARD. ZEGERVVS VAN ESPEN *ur. eccles. parte III. tit. 9. cap. 4. n. 11. seq.* & de protestantibus BOEHMER *l. l. II. tit. 27. §. 35.*

- (p) Alias enim non competens esset, vbi requisitio nullius momenti est (§. LIII. (g).)
- (q) PETR. MÜLLER *de citat. subsid. cap. III. thes. 9. pag. 39.* DE ZWIERLEIN *l. diff. I. §. 19. pag. 43.*
- (r) *Argum. l. 8. C. de exseq. rei iudicatae.* DE ZWIERLEIN *l. l.*
- (s) *Cap. 2. X. de maledict. Cap. 2. X. de cleric. excomm.*

naturali requisiti ad satisfaciendum precibus
requerentis. (§. LI.)

§. LVIII.

Rei huius usum si spectes, is nullo non
tempore profecto haut fuit exiguus. Nec *iudi-*
cum enim *ciuilium generatim* ita requisitorum
exempla deficiunt non solum, sed &, vt *ipso-*
rum regum brachium implorari sic potuerit,
haut vquam fuit dubitatum.

§. LX.

Sic VITALIS praesul *Oscensis* apud BLAN-
CAM (t): „ in villis infancionum (*inquit*) vel
„ ecclesiae, si propter debilitatem curiae, *bra-*
„ *chium domini regis*, vel maior domus eius,
„ vel cuiuscunque officialis ad exigendas poenas
„ huiusmodi *inuocetur*: ipse, cuius est brachium
„ inuocatum tenetur compulsionem & auxilium
„ impertiri.

§. LXI.

Veteres chartae apud IOAN. SELDENVM (u)
haec habent: „ & si episcopi iudicio stare no-
„ luerit, si opus fuerit, ad vindicandum fortitudo
„ & iustitia regis vel vicecomes adhibeatur.

§. LXII.

(t) pag. 728. excerptus a CAROLO DV FRESNE DV
CANGE in *glossario med. & inf. latinitat.* pag. m. 674.

(u) Ad EADMERVVM pag. 168. & in *monastico Anglic.*
tomo III. pag. 259. & 308.

§. LXII.

Pariter leges EDWARDI confessoris (v) sequentia continent: „Quodsi aliquis ei foris „fecerit, episcopus inde iustitiam faciat. Ve- „rum tamen si quis arrogans pro episcopi iustitia „emendare noluerit, episcopus regi notum fa- „ciat: Rex autem constringat male factorem, „vt emendet, cui foris fecit, scilicet primum „episcopo, deinde sibi, & sic erunt duo gladii, „& gladius gladium iuuabit.

§. LXIII.

Quum enim ecclesie ea semper fuerit indoles, vt armis plerumque spiritualibus (censura & excommunicatione, vt vocant,) aduersus contumaces solummodo vti consueuerit (x), facile est ad animaduertendum illam ab antiquis iam temporibus, vbi hisce remediis refractariolorum contumacia frangi non poterat, ad brachii secularis auxilium confugisse. (y)

§. LXIII.

Atque idem adhuc hodie obtinet. Namque & nostris moribus consentaneum est magistratus ciuiles in caussis cum catholicorum, tum

(v) Cap. 3. Vid. quoque GREGORIVM magnum lib. 7. indict. 1. epist. 20.

(x) REYMANN c. l. cap. III. §. 3. pag. 29.

(y) Cap. 2. X. de maled. Cap. 2. X. de cleric. excomm.

tum Augustan. confess. addictorum (z) ecclesiasticis, eo nomine non generatim solum, sed & cameram imperii speciatim pro re nata implorari a iudiciis ecclesiasticis aduersus contumaces, vt ne sententiae suae omni effectū destituerentur. (aa)

§. LXV.

Etenim nec negotiorum ecclesiasticorum qualitati ac naturae (§. VIII.), nec statui reipublicae nostrae, nec iuri iudiciario vniuersali (§. L.) iudiciorumque nostrorum atque camerae imperii sigillatim rationibus id repugnat, sed potius conuenit; vsuque probatum est, vt plura profecto exempla demonstrant.

§. LXVI.

Sic exempli in caussa *Annae von der R. contra B. von T. zum B.* meminit cum GYLMANNO (bb) GAILIUS (cc), itemque *ille* plurium
H adhuc

(z) CARPZOV. *iurisprud. eccles. lib. II. definit. 244. num. 15.* IOAN. BRVNEMANN *in iure eccles. lib. III. cap. XI. §. 1. pag. 893.* BOEHMER *in iure eccles. protestant. lib. II. tit. 27. §. 54. pag. 1425.*

(aa) GAIL. *lib. 1. obseruat. 115. num. 3.* IDEM *de pace publ. lib. II. cap. 17. num. 31.* ADRIAN. GYLMANN. *symplorem. lib. II. decis. 58.* PHILIPP. TENNAGEL. *de decernend. process. class. 1. cap. 29. & ad EVM IOAN. DECKHERR. in monument. lect. camer. antiq.*

(bb) l. l.

(cc) l. l.

adhuc veluti in caussa *Tinnin* contra *Rubr*, *Buchnerin* contra *Adamum Keck*, *Vlrici Weissen* adiutoris ad altare *S. Catharinae* in templo *S. Petri Spirae* contra *Rudolphum von Zwifcken* & confortes, ac denique *Worms* contra *Staden*, quarum caussarum prima & altera anno 1591., tertia 1592., quarta & quinta vero 1573. & 1591. in camera imperiali ceperunt examinari.

§. LXVII.

Alius adhuc caussae *W.* contra *Z.* ad cameram eo ex capite deuolutae, tandemque 1575. compositae idem *GYLMANNVS (dd)*, & porro alterius sub inscriptione *Freitag* contra *N. N.* adfessores *CASPAR. & WERNER. KOCHII* vt & *IOACHIMVS MYNSINGER A FRVNDECK (ee)* mentionem iniiciunt. Nouius vero exemplum factae ab officiali quondam *Herbipolensi* eiusdem inuocationis ad cameram in caussa *principis praepositi Elhwangensis* contra *Halam Sueuorum* ciuitatem ipse opusculo subieci.

§. LXVIII.

Res in camera regulis ferme & principiis
iisdem,

(dd) l. l.

(ee) In notis & commentariis ad ordinationes camer. de anno 1548. & 1555. olim a *IULIANO MAGENHORST* editis parte III. tit. 48. num. 20. apud *DECKHERRVM* in tabulis ex incendio & excidio *Spirensi* saluis siue monument. lection. camer. antiquae.

iisdem, quae de inuocatione brachii secularis generatim (§. LVI. -- LVIII.) obtinent, abfoluitur, quibus fequentia omnino conueniunt axiomata.

§. LXVIII.

I.) Fundamentum iurisdictionis cameralis aequae hic est obligatio vnius iudicis ad ferendum alteri auxilium, siue obligatio naturalis iudicis requisiti ad satisfaciendum rogationi requirentis. (§. LI.) 2.) Nititur haec obligatio iure perfecto non solum ex ratione supra iam dicta (§. LI.), sed & ea: quia pessimi exempli res est iudicum auctoritatem contemni, eorumque iussis aut iudicatis fraudem fieri, quod salus reipublicae vetat. (ff)

§. LXX.

Inde ergo 3.) respicit hic camera aequae ac in cauffis mandatorum aliis ad iuris simul factique euentiam (gg) ex vna, ad summam iniuriam vero remque saluti publicae aduersam ex alia parte (bb), propterea 4.) mandata

H 2

decer-

(ff) TENNAGEL l. l. n. 1.

(gg) DECKHERR. ad TENNAGEL. de decernend. process. class. 1. cap. 29. n. 1.

(bb) Vnde patet: tametsi DECKHERRVS l. l. cap. 28. n. 10. ratione quadam recte inuehatur in eos, qui in cauffis mandatorum semper requirunt periculum imminens, malum

decernit aduersus eos, penes quos stat, ne effectum nanciscatur sententia, proindeque 5.) non solum aduersus ipsos contumaces, sed & eorum adiutores, iudicesque alios ciuiles requisitos, & ad factam requisitionem exsequi recusantes. (ii)

§. LXXI.

Obserrat tamen, vti semper, ita & hic 6.) iurisdictionis sibi datae limites iudicandique normas, atque ideo 7.) non quidem curat, mediatus, vt vocant, petens auxilium sit, an vero immediatus, exterus an indigena? bene tamen

malum reipublicae aduersum &c. (qua de re vid. etiam COCCEIUS de *abuso mandat. sine clausula* & IOAN. IACOB MOSER. *reichs - hofraths - proceß tit. de mandatis*) malum illud reipublicae aduersum tamen hic simul adesse; nec euentiam iuris ex vna parte a summa iniuria ex alia parte auelli posse; quamquam facile EIDEM largiar, quod iungat foundationibus mandatorum omnes illas petitiones, quae ita (sunt eius verba) *inustificabiles sunt, vt, si superior non per mandata sine vel cum clausula parti conquerenti subueniret, ipse iustitiam denegasse, vel manifeste protraxisse conuinci possit.*

- (ii) TENNAGEL l. l. n. 2. ADSESSORES ad *ordinat. camer. l. l.* GYLMANN l. l. qui simul allegat *authent. & indifferentes iudices in princip. & authent. statuimus de episcop. & cleric.* BARTOL. in l. de pupillo §. *meminisse n. 5.* ALEXANDR. *ibid. n. 12. de nou. oper. nunciat. & ordinat. camer. parte II. tit. 26.*

tamen 8.), vtrum is aduerſus quem petitur adiuſumentum, proxime ſibi ſubiectus ſit, an vero non ſit?

§. LXXII.

Haut igitur vltimo in euentu ſeſe ingerit (kk), niſi 9.) iudex concurrat (§. LXX.) nullo intermedio eidem inferior, qui ab eccleſiaſtico requiſitus requiſitioni ſatisfacere detrectaſſet (diſt. §. LXX.) (ll), aut 10.) in rem immediatam decernenda eſſet exſequutio.

§. LXXIII.

Quoniam vero ciuilis eatenus eſt cauſſa, quatenus camera in ea ſic decernit (§. LVII.), parum refert ceteris paribus II.), vtrum contumax eccleſiaſtici ſit, aut ciuilis ordinis, catho-

H 3

lica

(kk) Ita recte ſtatuit DECKHERR. aduerſus TENNAGEL.
l. l. n. 2.

(ll) DECKHERR l. l. Si vero iudex ille non eſt immediatus, iudex eo immediate ſuperior eſt ad eundem. IDEM *ibid.* Illud vero eidem largiri non poſſum, quod ſtatuat iudicem exſequi recuſantem per promotoriales vrgendum eſſe, quum tamen per mandatum melior proſpecto & conuenientior via pateat. Ipſe etiam hanc ſententiam ſuam corrigere videtur, dum addit:
„ & prout factum feret, per mandatum de exſequendo
„ ſententiam cum, non ſine clauſula, maxime ſi cauſſa
„ effectum deuolutiuum nanciſci non poſſet, vel poſſet
„ quidem, in alium tamen nouum & plenarium pro-
„ ceſſum relaberetur.

licae an vero alterius religionis (*mm*), dummodo 12.) si clericus sit, in bona eaque immediata

(*mm*) Dummodo tamen iudex ecclesiasticus, qui tulit sententiam aduersus Augustan. confess. addictum, iudex rei proprius siue competens sit, & cameram impleret v. c. confistorium, cui subiectus est. Idem obrinet, si etiam catholicus in caussa contra Augustan. confess. addictum iudicasset, & iudex competens fuisset, v. c. si iudicasset dominus catholicus in caussis ecclesiasticis subiectorum protestantium qua iudex eorum ecclesiasticus secundum principia MOSERI (§. IIII. (n.)), quod sane contingere possit, si Dominus eiusmodi non potens satis esset, subiectos sibi coercendi; aut etiam si iudex ecclesiasticus catholicus v. c. officialis iudicasset vt iudex competens in caussa super re spiritali vere tali controuersa, scilicet petitorio decimarum, aut aduersus emphyteutam, colonum, censuarium vel rusticos Augustan. confess. addictos, possessoresue bonorum ecclesiasticorum, vbi in rem eius fundata esset iurisdictione. In omnibus enim hisce euentibus religionem rei siue contumacis nihil ad rem facere, nec pacem religiofam, nec aliud quidquam obstare statuit, & latius quaestionem, si iudex secularis Augustan. confess. tunc opponat iurisdictionem officialis vt incompetentis iure sperni, deducit GYLMANN. l. l. pag. m. 61. Addit tamen in caussa W. contra Z. de hac re acriter disputatum, & ob vota disparia imo omnino contraria caussam hanc tandem compositam esse. Generatim res a competentia, vt vocant, iudicis eccles. qui tulit sententiam, pendet, quae, si firmo stet talo, religio contumacis nil impedit. Si vero competens non sit iudex eccle-

diata decerni possit exsequutio (*nn*), & 13.)
caussa, in qua lata est sententia, ecclesiastica sit
(§. LVI. n. VII.), adhibitaque 14.) omni iu-
dicis ecclesiastici potestate reus cohiberi nequie-
rit (§. LVI. n. V. VI.), quod vel ideo 15.) in
precibus ea propter ad cameram delatis specia-
tim erit indicandum (*oo*), quum in subsidium
iudicis ecclesiastici hic solum intercedat camera,
nec officium suum hoc modo aduersus contu-
maces in cauffis ciuilibus interponat.

§. LXXIII.

Recte igitur DECKHERRUS (*pp*): „ Ta-
„ metfi (inquit) iudex ordinarius aduersus re-
„ fractarium subditum superiorem certissimo iu-
„ re, vt aliquando practicatur, implorare possit,
„ de iudice laico tamen brachium seculare inuo-
„ cante insolens est (& *contradictionem inuoluit*)
„ dictio.

ecclesiasticus ad cuius sententiae exsequutionem im-
ploratur camera, omnia corruunt, quae antea de-
duximus principia (§. LXXI. & LXXII.) adeoque
camerae etiam auxilium. Sententia enim a iudice
incompetente lata, vtpote nulla non potest dici sen-
tentia, & recte ab eo aduersus quem est lata, sperni-
tur, nec iudicis tum auctoritas contemnitur, quippe
quae non adest, nec ideo, quod contemnatur, dici
potest. Vid. & (§. LIII. g.)

(*nn*) DECKHERR l. l.

(*oo*) ADSESSORES ad ordinat. camer. l. l.

(*pp*) l. l. n. 4. pag. 499. monument. lect. camer. antiquae.

„ dictio. *Delegatum enim iudicem etiam si sumas,*
 „ ille aut delegantem aditurus erit, aut si hic
 „ etiam succurrere non possit, & ipse hunc im-
 „ mediate repraesentet vel solus vel socius, in
 „ camera iuuabitur, *semperque casus hic ab illo*
 „ *si non effectu re ipsa tamen diuersissimus manebit.*

§. LXXV.

Quumque *in caussis ecclesiasticis* camerae
 sic fiat imploratio (§. praeced.), fieri id poterit
 16.) in omnibus caussarum ecclesiasticarum spe-
 ciebus supra (§. XXVII. seq.) recensitis, adeo-
 que matrimonialibus & aliis, de quibus capite
 primo facta fuit mentio, quemadmodum & sic
 ex caussis (§. LXVI.) relatis primam & alteram
 matrimonialia fuisse negotia licet coniecere, eas-
 que simul ideo ad camerae hac ratione deuolu-
 tas fuisse, quod iudex intermedius ciuilis aut no-
 luerit, aut nequiuert partem contumacem coer-
 cere. (qq) (§. LXX. n. 5.)

§. LXXVI.

Ad haec quia hac in re ad iuris factique
 euidenciam ex vna, summam vero iniuriam ex
 altera parte, vt in aliis mandatorum caussis re-
 spicit

(qq) Inscriptionem enim caussarum si spectes vtraque
 pars mediata fuisse videtur, vbi camera mandatum
 decernere haut potuisset, nisi iudex immediatus
 simul concurrisset.

spicit camera, (§. LXX. n. 3.) normasque iudicandi eapropter sibi positas obseruat (§. LXXI. n. 6.), facile patet 17.) necessarium esse, vt de processus ordine ante sententiam obseruato (rr), de iudicis competentiā, vt vocant, (§. LIII. g.) & (§. LXXIII. m m.), caussae qualitate (dict. §. LXXIII. n. 13.) tempore legitimo post sententiae publicationem lapsō (ss) eidem constet, sicque vera rei contumacia (§. LVI. n. 4.) adpareat, quod proinde precibus eapropter speciatim, iuncta simul sententia erit inferendum.

§. LXXVII.

Quae omnia vero, vti statim manifesto adparere vix possunt, facili simul negotio redditur ratio, quare 18.) camera his in euentibus aliquando quidem sine (tt), plerumque tamen

I

cum

(rr) ADSESSORES ad ordinat. camer. l. l. cap. dilecto de sentent. excomm. in 6. BARTOL. in l. a duo Pio §. sententia D. de re iudic. OLDRAD. cont. 89.

(ss) Alias enim non vere contumax effret is, qui succubuit, quod tamen requiritur (§. LVI. n. 4.) Ad haec per legitimum tempus a sententiae publicatione elapsū non tantum intelligimus lapsū decendii, (sententia enim debet esse in rem iudicatam prolapsa GYLMANN. l. l.) sed etiam lapsū temporis, quod ordinarie adhuc dari debet ad parendum. DE ZWIERLEIN l. dissertat. prima cap. 2. §. 30.

(tt) GYLMANN. l. l. prouti sic decretum fuit in caussa memo-

cum clausula mandata exsequutorialia & quidem iam olim etiam sub multa tantum (*uu*) decreuerit & adhuc porro decernat, maxime si iudex ciuilibus iam requisitus cameraeque inferior concurrat, (§. LXX. n. 5.), qui exsequutionem non fecisset. (*vv*) (§. LXXII. n. 9.)

§. LXXVIII.

Modum procedendi 19.) eundem demum esse ac in aliis mandatorum cum clausula caussis, quilibet simul inde perspiciet, limitesque pariter 20.) iurisdictionis cameralis cognoscet, quae 21.) vltra exsequutionis terminos haut (*xx*), minimeque in ipsius causae principalis, vt vocant, merita sese extendunt. (§. LVI. n. 8.)

§. LXXVIII.

memorata *Luciae Buchnerin* contra *Adamum Keck* pharmacopolam F. *Cum clausula* ea plerumque decerni testatur DECKHERR. ad TENNAGEL. l. l. n. 1.

(*uu*) TENNAGEL. l. l. n. 2.

(*vv*) TENNAGEL. l. l. „ ne scilicet dignitas (*inquit*) iudicis laedi videatur, cum & multa subesse possint, vt aut exsequutionem facere nequeat, aut cogi non debeat, aut (est additio DECKHERRI) sententia eiusmodi dubiae conditionis sit, vt exsequutionem paratam non mereri possit.

(*xx*) PETRVS MÜLLER *de cit. subsid. cap. 3. thes. 9. pag. 39.* argum. simul L. 8. *Cod. de exsequut. rei iudicat.* Add. ANTON. FABER *lib. 7. Cod. tit. 20. def. 9.* & DE ZWIERLEIN l. l. §. 29.

§. LXXVIII.

Quodſi ergo, quatenus de exceptionibus in ipſa exſequutione adhuc obmouendis cognoſcere poſſit camera? quaefſtio ſit, 22.) diſtinctione res exhauriri poteſt.

§. LXXX.

Vel enim ipſam exſequutionem ſolum vt v. c. *ſolutionis, compensationis &c.* vel ordinem eius reſpiciunt, & in nudis exceptionibus facti conſiſtunt, aut contra ipſam ſententiam ſunt directae. Priori caſu 23.) cameram omnino de iis iudicare, poſteriori vero 24.) cauſſam eatenus remittere debere ad iudicem eccleſiaſticum ex antecedentibus (§. XXXXIII.) iam liquet.

§. LXXXI.

Ceterum 25.) exſequutio, quod ad formam eius attinet ſit ſecundum normam iuris ciuiliſ. (yy)

I 2

§. LXXXII.

(yy) DE ZWIERLEIN l. l. Add. MYNSINGER centur. III. obſeruat. 69. GAIL. lib. I. obſeruat. 113. n. 8. & lib. II. obſeruat. 17. & L. 15. §. 4. D. de re iudicat. Iure ciuili exſequutori interpretatio ſaltem conceditur ratione exceptionum in ipſa exſequutione adhuc oppoſitarum & contra ipſam ſententiam directarum L. 4. §. 1. D. de adpellat., quod hic tamen obtinere non videtur ob rationem (§. XXXXIII.) memoratam.

§. LXXXII.

Ipſa requiſitio proprie alias fit a iudice (§. LVI. n. 3.); Nec enim ſi a parte ipſa fieret, requiſitio dici poſſet, ſed imploratio, quae vel actionem rei iudicatae vel actionem in factum includit (§. L. c.). Quoniam tamen mandata generatim petuntur a camera his in euentibus, (§. LXX. n. 4.) iisque tam iudici quam parti ſuccurritur, nihil refert 26.), vtrum iudex ipſe eccleſiaſticus roget cameram, an vero 27.) iuncta tamen eius requiſitione camerae ſupplex fiat pars ipſa (22), dummodo 28.) vtroque in caſu per procuratorem, vt ibi moris, obſeruatis obſeruandis (§. LXXII. LXXIII. LXXV.) deſiderium, ſupplicando, vt in reliquis ſupplicationum pro mandato exequutoriali cauſſis exponatur, & rogationis in modum concepta fit requiſitio, vt de inuocatione brachii ſecularis in genere iam eſt iuris (§. LVI. n. 2.).

F I N I S.

ADDEN.

(22) Videtur tamen: aliter ſenſiſſe veteres, TENNAGEL.
l. l. n. 3. Add. DECKHERR, *ibid.*

A D D E N D A.

(§. XVI. seq.)

IAm obseruauimus, non tolerare cameram, vt quis, negotia mere ciuilia pertrahat ad iudicem ecclesiasticum *qua talem*, quod ne fiat, ipse etiam imperator augustissimus in lege regni sibi oblata (vulgo *capitulatione*) *artic. 14. §. 4.* cauere solet. Vt ergo euidenter adpareat, cameram iam a primis eius incunabilis operam dedisse tollendis ex hac re plerumque oriundis abusibus, refecandisque prouocationibus ad fora ecclesiastica in caussis ciuilibus, subiicere iuuabit mandatum eapropter antiquissima camerae aetate iam relaxatum, quod forte primum fuit huius generis, quo vindicauit iudicium hac in re commissam sibi, sed adpetitam ab ecclesiasticis in negotio mere ciuili supremam iurisdictionem.

A D P E N D I X.

Num. 1.

Kaiserliches Mandat de desistendo ab illicito recursu ad curiam Romanam, in Sachen von Flottow, wider das Gotteshaus Debbertin vom 26ten

Octobr. 1507.

SIr Maximilian von Gottes Gnaden Römischer König, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, 2c. 2c. Entbieten den Ehrsamem und Geistlichen Unsern Lieben

Lieben Andächtigen Probst, Priorn und Convent des
 Gottshaus zu Debbertin, Unser Gnad und alles Gut;
 Lieben Andächtigen! An Unserm Königlichen Cammer-
 Gericht haben Unser und des Reichs lieben Getreuen
 Hartweig Dieterich und Caspar von Flottow Gebrüder
 klagend fürbringen lassen, wiewohl sie Unser Königlich
 Cammer-Gericht oder die Hochgebohrnen Unser liebe
 Rhein und Fürsten, die Herzogen von Meckelburg, unter
 den sie zu Recht wohl geseßen seyn, als ihre ordentlich
 Oberkeit nie gestoben oder Rechts gewaigert, so sollet ihr
 doch solchs unangesehen bey Unserm Heiligen Vater dem
 Pabst mit ungegründem Fürtrag, als ob ihr um etlich
 Eintrag und Irrung, so sie euch an euern Gerechtigkeit
 oder Besiß der Dörffer Cexaw und Pinckaw thuen, or-
 dentlich und nothdürfftig Recht nicht erlangen mögen,
einen Geistlichen Auditor oder Richter
 darumb erlangt, und vor demselben Rechtfertigung und
 Proceß wider sie fürgenommen haben, und üben, Ihnen
 zu mercklichen Nachtheil und Beschwehrungen, und darauf
 darmit sie bey Ihrem ordentlichen Gericht und Rechten,
 des sie erbietig seyn, bleiben mögen, umb nachfolgend
 und ander nothdürfftig und gebührlich Hilff des Rechten
 demütiglich anruffen und bitten lassen. Wann nun solch
 Fürnehmen **gemeinen Rechten, auch Unsern**
und des Reichs-Ordnungen ungemäs,
 und den gemelten von Flottow darauf nachfolgend Man-
 dat wider Euch erkannt ist. Darumb so gebieten Wir
 Euch von Römisch-Königlicher Macht, auch Gerichts-
 und Rechtswegen bey Pöne Zwanzig Marck Löhligs
 Goldts, halb in Unser Königliche Cammer, und den an-
 dern halben Theil denselben von Flottow ohnableßlich zu
 bezahlen hiemit ernstlich und wollen, daß ihr in zweyen
 Monathen, den nächsten nach dem Euch dieser Unser Kö-
 niglicher Brief geantwort oder verkündt wird, obbez
 rührte

rührte Euer Rechtfertigung, Proceß und fürnehmen am Päpstlichen Hoff absettel oder abzustellen verwilligt und verfügt, auch darin nicht ferner wider die genannten von Flottow ansicht, handelt oder procediret, sondern sie bey Lands- und ordentlichen Rechten, das Euch gestatt werden soll, bleiben laßet, und darin nicht anders thut, als Lieb Euch sey, obgemelte Pön und ander Unser und des Reichs Ungnade und Straff zu vermeiden. Daran thut ihr Unser ernstlich Meynung. Wo ihr aber hierin einig Beschwerung, oder redlich Ursach darwider zu haben vermeyneten, alsdann so heischen und laden Wir Euch von berührter Rüniglicher Macht gebietende, daß Ihr auf den Sechzigsten Tag, den nächsten nach obgemelter Ueberantwortung oder Verkündung, der Wir Euch Zwanzig für den ersten, Zwanzig für den andern, und Zwanzig für den dritten und letzten Rechttag setzen und benennen peremptorie, oder ob derselb Tag nicht ein Gerichts-Tag seyn würde, den nächsten Gerichts-Tag darnach selbst oder durch Euern vollmächtigen Anwaldt an gedachtem Unserm Cammer-Gericht erscheinet, solch Euer Beschwerung und Ursach fürzubringen, und darauf Termin und Recht-Tagen bis zu endlichem Endscheid auszuwarten. Wann ihr kommet und erscheinet, alsdann also oder nicht, so wird nichts destminder auf des gehorsamen Theils oder seines Anwaldts Anruffen und Erfordern, hierin im Rechten gehandelt und procedirt, als sich das nach seiner Ordnung gebürth. Darnach wissent Euch zu richten. Geben zu Regenspurg am Sechs und Zwanzigsten Tag des Monaths Octobris, nach Christi Geburt Fünffzehnhundert und im Siebenden Unserer Reiche des Römischen im Zwey und Zwanzigsten, und des Hungerischen im Achtzehnden Jahren.

Ad mandatum domini regis proprium.

Ambrosius Dietrich, protonotarius.

Num. 2.

Num. 2.

BReuis historia cauffae *Wolfgangi principis praepositi in Ellmangen* vt & *Valentini & Theodorici Echterorum a Mespelbronn*, contra *consules, magistros ciuium & senatum Halensem in Sueuia* ratione decimarum in paroecia *Steckenburg & Anhausen* coram *Joanne Theodorico ab Ernberg* consistorii *Herbipolensis* officiali anno 1601. coeptae tandemque decifae iuncta ipsa sententia directaque ad cameram imperii in vim brachii secularis inuocatione, vna cum decretis ad hanc rogationem a camera exsequutorialibus. Anno 1601. II. Aprilis libellum supplicem hac in cauffa officiali *Herbipolensi* exhibuit nomine DD. actorum magister *Georgius Neidling* consistorii *Herbipolensis* procurator. Nomine reorum adfuit *Magnus Grafius* consistorii eiusdem procurator, qui postquam ad producendum mandatum & exceptiones terminum quidem petiisset, sed elabi eum fuisse, post litem ex officio pro contestata acceptatam & datum actoribus terminum ad probandum produxit demum exceptiones fori declinatorias:

- 1.) Quod rei e numero essent ordinum imperii & quidem
- 2.) variis adhuc priuilegiis dotati proindeque
- 3.) non solum hoc ex capite sed & 4.) per pacis relligiosae tabulas iurisdictioni *Herbipolensi* nec in sacris nec profanis subiecti, maxime
- 5.) in cauffa hac circa *noualia* controuersa, quae
- 6.) non tantum ex natura sua ad forum ciuile, sed & 7.) vel ideo ad cameram imperii ex connexionis caussarum fundamento pertineret, quia
- 8.) aliae iam lites ea de cauffa ortae in supremo hoc iudicio inter eos dominosque actores verterentur, eoque essent deuolutae.

Sed probatione a dominis actoribus his non obstantibus suscepta factaque, reisque peremptorie adhuc citatis non
vero

vero comparentibus primo interloquutus est iudex, tandemque in contumaciam contra ciuitatem Halensem tulit sententiam; quam, cum omnibus remediis adhibitis exsequi non potuisset, cameram imperii, in vim brachii secularis requisituit sequenti rogatione:

*Requisitio camerae in vim brachii secularis ab
officiali Herbipolensi facta.*

Reuereudissimo ac illustrissimo principi ac domino camerae imperialis iudici officialis curiae episcopalis Herbipolensis salutem in domino. Noueritis non ita pridem in causa decimarum inter reuerendissimum quoque principem ac dominum *Joannem Christophorum* administratorem praepositurae Ellwangenensis, ac nobiles & strenuos viros & dominos *Echteros* consortes, actores ex vna, nec non magistros ciuium, senatum, totamque communitatem in Hall, reos conuentos ex altera parte, de & super iure decimandi in certis quibusdam locis & actis latius expressis, coram nobis versa & agitata, in contumaciam reorum non comparentium decima octava die mensis Augusti anni 1603. proxime elapsi, pro ipsis actoribus contra & aduersus reos conuentos, sententiam definitiuam a nobis latam esse sub hac quae sequitur, verborum serie:

In causa decimarum pendente inter reuerendissimum principem ac dominum dominum *Wolfgangum* praepositum ac dominum in Ellwangen, nunc reuerendissimum dominum *Joannem Christophorum de Westerstetten* coadiutorem atque administratorem nominatae praepositurae Ellwangenensis, nec non nobilem *Valentinum Echterum de Mespelbrom* &c. pro se ac tutorio nomine, aliosque dominos contutores, prolium quondam nobilis *Theodoricus Echteri de Mespelbrom* &c. fratris sui actores ex una, & consules seu magistros & senatum ciuitatis Hallensis Suae reos ex altera partibus, nos ad nostram definitiuam

K

senten-

sententiam processimus, eamque in scriptis tulimus & promulgauimus, sub hac, quae sequitur verborum serie: vifis libello decreto competentiae, documentis exhibitis, aliisque actis in contumaciam reorum habitis Christi inuocato nomine pro tribunali sedentes, atque in contumaciam dominorum reorum causam pro conclusa habentes, per hanc sententiam definitiuam, quam in his scriptis ferimus, de iuris peritorum consilio pronunciamus ac declaramus, decimas tam maiores quam minutas, tam praediorum antiquitus cultorum, quam noualium in pagis Velberg Elschenaue cum suis pertinentiis Schneckenweiler & Steinhag in Talheim cum pertinentiis villarum, Neuberg & Bonets-hoff, in Hueblach (tertia parte excepta, quae titulo permutationis translata dicitur) & tertiam partem decimarum in minori Altorff ecclesiae parochialis S. Martini in Stockenburg, praeterea decimas in Jagkrod & Hohenstad, adiuncto molendino Neubron, duas partes decimarum ex tribus in Obern - Scheffach & Stadel, item in Sulzdorff & tertiam partem decimarum in Buch adiuncto molendino Kapolten, & in Zimmern sub ecclesia Onhausen (cum in aliis locis dictarum parochis atque ecclesiarum hoc tempore nullum praestari impedimentum dicatur) ad actores tanquam patronatus habentes, ac respectiue iure feudi deuoluti vel concessi (prout singulis in designatione partes tribuuntur) pertinere, ideoque reis conuentis non licuisse nec licere eosdem actores in perceptione tam noualium quam aliarum decimarum molestare, sed ab omni impedimento ac molestia abstinere, eoque nomine vltius non turbando cauere, & fructus tam perceptos, quam percipiendos a tempore coepto litis restituere debere, prout actores singulos pro designata sua quota dominos declaramus, ac reos conuentos ad abstinendum, cauendum, ac respectiue restituendum, necnon in expensas litis moderatione nostra salua condemnamus, lecta, lata, & in scriptis

scriptis promulgata fuit, & est haec praesens nostra sententia per nos Herbipoli in loco nostro consistoriali, hora vesperarum, vel circiter, qua ibidem ad iura reddendum & causas audiendum pro tribunali sedimus sub anno a natiuitate domini 1603. die vero lunae 18. mensis Augusti.

Cum autem in hac eadem sententia per ipsos reos condemnatos vel eorum nomine intra legitimum tempus minime prouocatum, appellatumue sit, sed ipsa sententia in rem iudicatam transfret, ad instantiam dominorum actorum contra reos contumaces executoriales sub certa poena decreuimus, iisdemque legitimo modo insinuari curauimus, prout de earum executione seu insinuatione nobis legitime extitit facta fides, sed quia saepe dicti rei conuerti, non attentis huiusmodi executorialibus in sua contumacia, prout antea perseuerent, neque censuris ecclesiasticis ad parendum ac satisfaciendum sententiae compelli possint, easque negligant, & contemnant, illiusque tanquam immediate imperio subiecti, alios iudices agnoscere nolint, ea de causa petiit praefatorum dominorum actorum procurator, quatenus in tantam reorum contumaciam brachii saecularis inuocationem iuxta praedictarum literarum executorialium, vim, formam, & tenorem, eidem decernere dignaremur.

Nos igitur attendentes petitionem huiusmodi iustam, & rationi consonam esse, quodque in iis casibus, uti deficit ecclesiastica potestas, recurri possit ad auxilium saeculare, vt vna iurisdictio per aliam adiuetur, maxime quando constat de competentia seu iurisdictione iudicis ordinarii, & ipsum pro executione fecisse, quod pro qualitate officii sibi incumbentis facere potuit, & debuit. Pars autem condemnata nihilominus in sua contumacia persistat, brachium saeculare omnium ultimum, atque adeo extremum remedium esse debeat.

Idcirco reverendissimam celsitudinem vestram tenore praesentium requirimus, vt in iuris subsidium contra saepe dictos reos contumaces per mandata executorialia in camera consueta sub poena banni vel saltem pecuniaria insurgatis, & alios insurgere faciatis, vt sic tandem in hac causa decimarum mere ecclesiastica ad obedientiam & satisfactionem sententiae consistorialis debito modo redigantur, & compellantur.

In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium praemissorum praesentes huiusmodi nostras literas brachii saecularis inuocationem in se continentes exinde fieri, & per notarium publicum, nostramque in huiusmodi causa coram nobis scribam infra scriptum subscribi mandauimus, nostrique officialatus officii sigilli impressione iussimus & fecimus communiri.

Datum & actum Herbipoli in loco nostro consistoriali hora vesp. vel circiter, qua ibidem ad iura reddendum, & causas audiendum pro tribunali sedimus, sub anno a natiuitate domini 1604. die vero 19. mensis Martii praesentibus consistorialibus.

Gallus Fleischberger, Consistor.
Herbipol. juratus Notarius.

Ad quam requisitionem camera exsequutoriales decreuit:
Wir **RUDOLPH** der Andere, erwählter
von Gottes Gnaden Römischer Kayser, zu
allen Zeithen Mehrer des Reich, in Germanien,
Hungarn, Böhheim, Dalmatien, Croatien,
und Sclavonien, König, Erz-Herzog
zu Oesterreich, Herzog zu Burgund, Steyer,
Kärndten, Crayn, und Württemberg, Graf
zu Tyrol, 2c. 2c.

Entbie-

Entbiethen Unseren und des Reichs Lieben Getreuen
N. N. Stadt = Meistern, Rath und Gemeind der Stadt
Schwäbisch = Hall. Unsere Guad und alles Guts.

Liebe Getreue!

Unserem Kayserlichen Cammer = Gericht haben der Ehr =
würdig Unser und des Reichs Fürst und Lieber An =
dächtiger, Johann Christoph, Probst des Gottes = Haus
Ellwangen, so dann Valentin Echter von Mespelbronn,
Fürstlich = Würzburgischer Amtmann zu Aschach, für sich
selbst und als Vormund Weyland Dieterichs Echters von
Mespelbronn hinterlassener Kinder supplicirend zu erken =
nen geben;

Demnach Sie gegen und wider Euch kurz verschie =
ner Jahren, vor dem Fürstlich = Würzburgischen consisto =
rio zu Würzburg als ordinario iudicio dahier, dann dieß
und andere dergleichen Geistliche Sachen ohne Mittel geh =
hörig, um und von wegen etlicher Noval und anderer Ge =
hend zu und in den Pfarren Stockenburg und Abaußen
gelegen, und respectiue in Recht erwachsen, und gericht =
lichem Proceß nach so weit verfahren, daß uff gethanen
Definitiv = Beschluß, und in contumaciam den Achtzehenten
Augusti anno Sechszehen Hundert und Drey, jüngsthin
ein End = Urtheil für Sie Klägere gegen und wider Euch
dergestaltten eröffnet und ausgesprochen worden, wie vor =
gezeigte Beylage Num. I. mit mehrerem ausweise, und
zu erkennen gebe;

Ob nun wohl Sie obgemeldtem Geistlichen con =
sistorio emsig angehalten, und gebetten, daß jetzt berühr =
ter End = Urtheil ins Werck gesetzt, und schleunig vollzogen
werde, deßhalb auch wider Euch executoriales sub com =
minata poena den executorialibus einverleibt, ad faciendam
paritionem praefatae sententiae erlangt, und Euch durch
K 3 gewöhn

gewöhnlichen Gerichts-Botten insinuirt worden, so hätte doch solches alles bißhero bey Euch im geringsten nichts verfangen, noch fruchtbarlich abgehen wollen, sondern wäre so wohl das consistorium utpote iudicium competens & ordinarium, als auch Sie Klägere durch nicht Leistung desselbigen so judicialiter erkannt, und zu vollziehen mandirt, sammt anderen hierunter verursachten Kosten, Schaden, und interesse jederzeit wider alle Recht und Billigkeit freventlicher muthwilliger Weisß von Euch bißhero beschwehlich verachtet, beleidiget, und noch damit uffgehalten, und derwegen Ihr Beklagte Euerer nicht geleisteten Partition halben in die denen executorialibus einverleibte Poen und Geld-Straff erkannt, und declarirt worden.

Wann dann ein solches jetzt erzehltes alles in Grund und Wahrheit also und anders nicht beschaffen, und wider Eueres vielfältig hoch-sträflichen Ungehorsams alle berührte Process in rem iudicatam ergangen, das geringste auch durch einige Appellation jemahls suspendirt, dann aber die ordentliche Richter als nothwendig ihres Amts in Recht gebührender maßen bis zum äuffersten Verricht, also das Sie weiter hierinnen nichts fürnehmen können, oder mögen, wie solches aus dem sub num. 2. vorgezeigten subsidialibus pro imploratione brachii saecularis mit mehrerem zu vernehmen, und aber vergebentlich wäre Urthel und Recht zu sprechen, da dieselbe nicht sollten, zu Ihrer würcklichen Execution gebracht, und vollzogen werden, auch in dergleichen Fällen, ubi deficit ecclesiastica potestas, wohl vorstehen, und gebräuchig, vt recurratur ad auxilium saeculare ad hoc vt vna iurisdictio per aliam adiuvetur brachium saeculare omnium vltimum atque adeo extremum remedium esse debeat, und dann Ihr keinen anderen unmittelbaren Richter, als berührt Unser Kayserlich-Cammer-Gericht erkennen wollen, also des
selben

selben iurisdictione dadurch genugsam fundirt, und in diesem und dergleichen Fällen mandata executorialia sine clausula bey nahmbaffter Straff erkennt werden mögen, und sonst nirgends als daselbstennunmehr die endliche Hülffe Rechtens zu belangen.

Solcheinnach um diese Unsere Kayserliche executorialia wider Euch zu erkennen, und mitzutheilen, emsiges und unterthäniges Fleißes anrufen und bitten lassen, auch erlangt, daß ihnen dieselbe uff heut datum erkannt worden ist.

Hierum so gebiethen Wir Euch von Römisch-Kayserlicher Macht bey Poen Zehen Marck Löthigen Goldes, halb in Unsere Kayserliche Cammer, und zum anderen halben Theil Ihnen Klägeren ohnachsässig zu bezahlen, hiermit ernstlich und wollen, daß Ihr in Sechs Wochen, und Dreyen Tagen, den nächsten nach Ueberantwort- oder Verkündung dies Brieffs ohne Verzug und Einred so wohl obangeregter Fürstlich-Würzburgischem consistorio gefällter - und in rem iudicatam ergangener Urthel würcliche Folge, Vollziehung, und ein Genügung thut, als auch die den darüber erlangte - in executorialibus einverleibte Poen erleget, bezahlet, und richtig machet, hierinnen nicht säumig, hinterstellig, oder ungehorsam seyet, als Lieb Euch seye, vorbestimmte Poen zu vermeiden.

Daran thut Ihr Unsere ernstliche Meynung.

Wir heischen Euch und laden von berührter Unserer Kayserlichen Macht, auch hiemit, daß Ihr uff den Sieben und Zwanzigsten Tag, den nächsten nach Ausgang obangesehter Sechs Wochen und Drey Tagen anzurechnen, deren Wir Euch Neun vor den Ersten, Neun vor den Anderen, Neun vor den Dritten, Letzten und endlichen

Rechts-

Rechts-Tag setzen und benennen peremptorie, oder ob derselbe nicht ein Gerichts-Tag seyn würde, den nächsten Gerichts-Tag darnach selbst, oder durch einen vollmäch- tigen Anwalden an demselben Unserm Kayserlichen Cam- mer-Gericht erscheinet, glaubliche Anzeige und Beweis zu thun, daß diesem Unserm Kayserlichen Gebott alles seines Inhalts gehorsamlich gelebet seye, oder wo nicht alsdann zu sehen und hören, Euch um Eueres Ungehorsams willen, in vorgemeldter Poen gefallen seyn, mit Urthel und Recht sprechen erkennen und erklären, oder aber beständige erhebliche Ursachen, ob Ihr einige hättet, warum solche Erklärung nicht geschehen soll, fürzubrin- gen, und endlichen Endschied darüber zu erwarten.

Wann Ihr kommet und erscheinet alsdann oder nicht, so wird doch nichts desto weniger uff des gehorsamen Theils, oder seines Anwalds Anrufen und Erforde- ren hierinnen in Rechten mit gemeldter Erkenntnuß, Er- klärung und anderem gehandelt, und procedirt, wie sich das seiner Ordnung nach gebühret: darnach wisset Euch zu richten.

Geben in Unser und des Heiligen Reichs- Stadt Speyer den 4ten Tag Monats Julii, nach Christi Un- seres Lieben HErrn Gebuhet, im Sechszehen Hundert und Vierten, Unserer Reiche des Römisch- und Böh- heimischen im Neun und Zwanzigsten, und des Hungari- schen im Zwey und Dreyßigsten Jahre.

*Ad mandatum domini electi
imperatoris proprium.*

Casparus Schellhammer, Dr.
iudicii imperialis camerae proto-
notarius.

Sed

Ko 2065^{hr}

(X2258322)

Farbkarte #13

B.I.G.

7

John Fordon
W. H. Brandt
2

I. N. I.

CAPVT I.

*De statu iurisdictionis sacrae suae eccle-
siasticae in Germania, comparate ad iudicia im-
perii, caussisque ecclesiasticis a suprema eorum
iurisdictione exceptis.*

§. I.

Quemadmodum vetusta iam est illa *cleri-
cos inter & laicos (a)*, vt audiunt, *sa-
cerdotium inter & imperium (b)* di-
stinctio, ita dispar est, & inualuit iam
pridem *caussarum ciuiliu* atque *ecclesiasticarum*
ratio.

(a) S. HIERON. *epist. ad Nepotian.* vid. quoque PETR.
DE MARCA *de discrim. cleric. & laic.*

(b) HOSIUS Cordubensium *antistes ad Constantim. M.*
SOZOM. *hystor. eccles. lib. VI. cap. 7.* S. IOANN. DA-
MASCENVS *orat. II. de imag. iustinian. imper. nou. 6.*
pr. PETRVS DE MARCA, qui de concord. sacerdot.
& imper. integrum tractatum. Parisiis. 1641. 4to.
edidit; qui postea ibidem 1663. & 1704. auctus & in
folio recusus est.

No 2065 b

